

Per-Olov Zennström

Inledning till Linderot — Masslinjen

Introduktion

Föreliggande text skrev Zennström 1972 som introduktion till ett urval tal och skrifter av Sven, ”Sven-Lasse”, Linderot (1918-1956). Avsikten var att kortfattat skildra den svenske kommunistpartiledarens liv och politiska gärning. Men tyvärr har det mest blivit en okritisk hyllning, en ”hagiografi”. Zennström undviker i stort sett helt alla politiska problem som hänger samman med det svenska kommunistpartiets historia. Och när han trots allt kommer in på problematiska aspekter så nöjer sig han för det mesta med att blunda för de verkliga problemen och framställer Linderots och kommunistpartiets agerande som mer eller mindre oproblematiskt.

Detta är synd. För även om det inte finns någon anledning att i en antologi ta heder och ära av Sven Linderot och det svenska kommunistpartiet (SKP), så har Linderot och SKP många ”lik i garderoben” som man inte bör försöka dölja.

Ett viktigt faktum i sammanhanget är att Linderot blev ordförande i samband med parti-splittringen 1929, då partimajoriteten (”kilbomarna”) uteslöts, vilket konfirmerade att stalinismen slutgiltigt tagit kontrollen över det svenska kommunistpartiet. Linderot (som avled 1956) förblev ordförande fram till 1951, då han efterträddes av Hilding Hagberg. Således stod Linderot i ledningen för kommunistpartiet under stalinismens höjdpunkt. Stalin dog 1953 och samma år som Linderot dog höll Chrusjtjov sitt ”hemliga tal” där han gick till häftigt angrepp på Stalin.¹ Om man vill lära av historien borde detta rimligtvis betyda att man måste våga kritiskt diskutera denna period och Linderots roll i densamma. Men inget av detta återfinns i Zennströms text. Tvärtom undviker han allt sådant.

Ett exempel på en skamfläck är att Sven Linderot 1938, i samband med den tredje Moskvarättegången, skrev ett förord till svenska upplagan av det officiella rättegångsprotokollet,² så sade han bl a:

Jag hade tillfälle att i rättssalen i Moskva följa förhandlingarna i processen mot Pjatakov och hans medanklagade och övertygade mig om det mönstergilla rättsförfarandet mot de anklagade. Känslan av avsky mot dessa förbrytare stegrades då man åhörde deras muntliga bekännelser, men samtidigt fick man också en känsla av stor tacksamhet och beundran gentemot de rättsinstanser och övriga sovjetorgan som genom sin plikttröhet, vaksamhet och järnhårda beslutsamhet genomfört denna nödvändiga upprepning med sovjetlandets, världsproletariatets och socialismens fiender. ...

Då Zennström skrev sin inledning skulle knappast någon ledande representant för SKP/VPK ha ställt sig bakom denna skrivning (vid den tidpunkten var det bara vissa mao-stalinister som var beredda till det). En förvårande omständighet för Linderots del är att han nog knappast själv trodde på det han skrev. Vi vet, bl a av hans efterträdare som partiordförande, Hilding Hagberg, att han inte var tillfreds med Moskvarättegångarna ens när det begav sig. I boken *Minnen. Jag är och förblir kommunist: minnen* (1995) skriver Hagberg följande (s 88-89):

¹ Se [Chrusjtjovs tal 1956](#) (hela talet) och Chrusjtjovs egna hågkomster av detta: [Chrusjtjov minns den 20:e partikongressen](#). Om talet och dess konsekvenser, se [Chrusjtjovs tal 50 år](#) av Martin Fahlgren och [Upprördhet i SUKP efter Chrusjtjovs hemliga tal -56](#). Talet fick stora återverkningar i den världskommunistiska rörelsen, inte minst gällde detta Moskvas relationer med Beijing och Tirana, se [Kina, Albanien och Sovjetunionen 1956-57](#)

² Se [Protokoll från 1938 års Moskva-rättegång](#). På vakt mot fascismen, som är det officiella, förkortade stenografiskt referatet från 3:e Moskvarättegången. För en grundlig redogörelse för och analys av dessa rättegångar, se K-Å Anderssons [Om Moskvarättegångarna](#).

Jag frågade Linderot, som varit närvarande vid en av processerna, om han verkligen solidariserade sig med dödsdomarna över sina gamla vänner Bucharin och Zinovjev. Han svarade att de hade erkänt att de konspirerat.

Ja, de hade erkänt att de varit mot Stalins linje, men hur kunde man avrätta folk bara för att de företrädde en annan åsikt, undrade jag. Linderot erkände dock att det för honom varit svårt att åhöra de hårda domarna...

Efter mitt samtal med honom efter CK-möte förstod jag att han liksom jag ansåg dödsdomarna som orättfärdiga och oförsvarliga.

Således: Trots sina betänkligheter och kritiska synpunkter på rättegångarna höll Linderot (liksom Hagberg) tyst om detta utåt. Och inte nog med det, han gick med sitt förord till rättegångsprotokollet i praktiken i god för rättegångarna. Zennström förtiger denna för Linderots heder så pinsamma detalj.

Men ännu allvarligare är att Zennström avstår från att ta upp problemen med den *politik* som SKP förde under Linderots tid som partiordförande. Här följer några exempel.

Partisplitringen 1929, då parti-majoriteten ("kilbomarna") uteslöts, beskrivs helt utifrån den Komintern-trogna minoritetens ("Sillénarnas") synvinkel. Ändå finns många aspekter av detta som förtjänar att kritiskt tas upp och diskuteras.³

Zennström redovisar inte heller några kritiska synpunkter på den ultravänsterpolitik som Komintern och SKP förde under åren 1929-1934. Under denna den s k "tredje perioden" betecknades socialdemokratin som "socialfascister" och utpekades som huvudfiende, vilket bl a underlättade Hitlers maktövertagande i Tyskland 1933. Denna katastrofala politik glider Zennström förbi med följande kommentar:

Efter fascismens maktövertagande i Tyskland 1933, som Kominterns vänsterlinje från 1928, under parollen "Klass mot klass", inte kunnat förhindra, och å andra sidan efter positiva erfarenheter av en ny enhetsfronttaktik i Frankrike 1934, senare benämnd folkfront.

Faktum är att "Kominterns vänsterlinje" inte bara misslyckades med att förhindra nazisternas maktövertagande, utan den var en viktig faktor som splittrade och paralyserade arbetarklassen inför nazisternas offensiv, och på så sätt underlättade nazisternas seger.⁴

Medan Zennström glider förbi "socialfascism"-politiken skriver han ganska mycket om folkfrontspolitiken, som han uppenbarligen gillar, även om också den var problematisk ur flera andra aspekter (detta gäller t ex i hög grad inbördeskriget i Spanien).⁵

Sedan kommer "Molotov-Ribbentrop-pakten" hösten 1939, som gav Nazi-Tyskland klartecken att invadera Polen och som för kommunistpartiernas del innebar en kursändring till en politik liknande den under "tredje perioden" och som medförde att de isolerades politiskt i sina hemländer – SKP råkade särskilt illa ut, i synnerhet i samband med Vinterkriget (då Sovjet attackerade Finland), och utsattes för omfattande förföljelse. Om detta skriver Zennström, men däremot säger han inget om den politik som SKP förde under dessa år.⁶

Hitlers invasion av Sovjet sommaren 1941 innebar att kommunisternas isolering kunde brytas. Man återgick då till att föra en politik av folkfrontskaraktär.⁷ Under världskrigets slutskede

³ Om partisprängningen, se [Dokument från partisprängningen 1929](#).

⁴ Se [Kampen mot nazismen](#). Se Anders Hagström: [Den tyska kommunismens tragedi](#) för en introduktion.

⁵ Se [Spanska inbördeskriget](#). För en välskrivna introduktion till detta ämne, se Fernando Claudín: [Den olägliga revolutionen \(Spanien 1936-1939\)](#) (författaren är en f d ledande spansk kommunist)

⁶ Se [Sveriges Kommunistiska Parti och 2:a världskrigets första år](#) av Yvonne Hirdman för en grundlig genomgång av detta,

⁷ Behandlas av Yvonne Hirdman i [Sveriges Kommunistiska Parti och 2:a världskriget 1941-45](#).

och de närmaste åren därefter gjorde kommunistpartierna stora inbrytningar i valmanskåren, fast när kalla kriget började förpassades de åter till skamvrån. Men eftersom Linderot avgick som partiordförande 1951 så slapp han stå i ledningen under SKP:s stora kräftgång.

OSB: Efter Zennströms artikel, har tillagts lästips där de frågor som berörts ovan kan studeras närmare.

Martin F (16 oktober 2018)

Sven Linderot, eller Sven Larsson som han hette innan han övertog moderns familjenamn, föddes den 8 oktober 1889 — samma år som Sveriges socialdemokratiska arbetarparti genomförde sin konstituerande kongress. Hans far, Karl August Larsson, var statare och kusk på Hävla bruk i Skedevi i norra Östergötland och hans mor, Emma Kristina Lindroth, kom från en byggnadsarbetarfamilj i samma socken. Sven var det sjunde barnet bland tio syskon. Hans barndomsmiljö var densamma som beskrivits av proletärförfattare som Ivar Lo-Johansson och Moa Martinson.

Kusken, som hade ansvaret för charabangen, slädarna och skindorna, fick bland annat köra rågtunnorna till åkvarnen och statarnas flyttlass från den ena gården till den andra, med dragsoffan och pelargonian överst och väggklockan insatt i kommoden. Men annars bestämdes hans och familjens sysslor av årstiden och vällingklockan på samma sätt som de övriga statarnas hårda, enahanda slit, som började med mjölkningen, ofta långt före gryningen, och på kvällen kanske avslutades med ett parti Maja i det pärlspontklädda köket, medan ångan från potatisgrytan på järnspisen samlades i droppar på spiskåpan eller man väntade på kaffe och bara trött lyssnade på vinterflugan.

Glasblåsaren

”Så sant som jag är född i Kolmården och har trehundra års generationer av torpar- och statarfamiljer att visa tillbaka på i kyrkböckerna, så sant har jag också mina rötter i den svenska jorden”, förklarade Sven Linderot med stolthet, som ledare för Sveriges kommunistiska parti, då reaktionen 1940 sökte utesluta det ur nationen. Han var förankrad inte bara hos detta jordproletariat, utan framför allt hos de proletärer som från jorden gick till bruken och industrin. På 90-talet tjänade fadern som kusk vid Reijmyre glasbruk och dit kom även Sven efter blott fem år i byskolan — hans första och enda läroanstalt innan han skrev in sig själv i arbetarrörelsens och klasskampens skola. Han var elva år då han började i hyttan. I ottan, klockan fem, sprang han genom skogen för att väcka mäster inför den nya arbetsdagen. Barnens arbetskraft utnyttjades i sådan utsträckning att före sekelskiftet till och med sju-åringar och sexåringar anställdes i denna gammalmodiga industri (Reijmyre grundades 1808) med svåra arbetsvillkor, hälsovådliga växlingar mellan kalldrag och smältugnarnas hetta, stora risker för brännskador samt pennalistiska bestraffningar av hyttpojkar som höll fram formarna eller, när de blivit kunnigare, fångade an glaset — om blåsaren misslyckades under sitt arbete. En gammal glasblåsare har efterlämnat en skildring av hyttpojkaras levnadsförhållanden just vid Reijmyre (tio år före Sven Linderots inträde på samma arbetsplats):

Vid glasbruket blev vi pojkar tre och tre inhysta hos änkor, som bruket anbefallt. Avlöningen bestod av 50 kr. om året för oss smålänningar och 40 kr. för övriga hyttpojkar d.v.s. 17-13 öre om dagen. Senare byggdes en stor kasern dit vi fick flytta, och där var vi tillsammans 60 pojkar i fyra större rum med 13 i varje och ett par mindre rum för de större pojkar ... Maten var mycket dålig och knapp, därför hände det ofta att pojkar medelst en lång stake med en spik i den ena änden ljustrade en kaka bröd genom det halvöppna fönstret i förrådsrummet ... De djärvaste klagade ibland över att det var mask i köttet, men då blev det avsked för dem. Maten och kaffet serverades uti emaljerade plåtbunkar och

skålar, två sockerbitar per man ransonerades ut, och då den dåliga avlöningen ej räckte till snus, som en del använde, sålde de sitt socker för en eller två veckor för att kunna tillfredsställa snusbehovet. Det hände alltför ofta att de yngsta pojkarna vätte i sänghalmen, med påföljd att det blev en mängd loppor, men då dessa blev oss för övermäktiga och för att om möjligt få någon ändring i eländet slog vi oss tillsammans och plockade loppor i glödlampskolvar, som tillverkades på bruket. Då vi samlat några hundra loppor i varje kolv tog vi dem till hyttan och visade våra mästare, vilka blev förskräckta då de fick se de hungriga djuren kräla på glasets sidor och bad att vi ej skulle tappa dem. Det dröjde ej länge förrän brukspatron fick höra detta och genast skickade efter insektspulver som hjälpte en tid.

(Ebert Molander i "Glasbruksminnen", red. av J. E. Anderbjörk, Smålands museum. Växjö 1943).

I sina — alltför knapphändiga — självbiografiska anteckningar har Sven Linderot lämnat ett vittnesbörd om ett nytt slags stridbarhet bland hyttpojkar:

Såsom elvaårig "fast anställd" vid Reijmyre glasbruk tjänade jag 35 till 50 öre om dagen. Men då ägde jag redan kunskaper i glasblåsningens konst. Ty från åtta års ålder måste jag arbeta alla lediga dagar och under skafferierna i glashyttan, och under skolterminerna fick jag stiga upp klockan fem, väcka mäster och arbeta i hyttan till åtta för att sedan rusa till skolan som började klockan nio.

Sådant barnplågeri var förbjudet i lag vid den tiden, det är sant, men inte i katekesen och på Reijmyre glasbruk härskade katekesen.

Det fanns ingen fackförening på bruket och socialistiska tidningar fick inte läsas. Men den brutala behandlingen av barnarbetskraften — jämförbar med vad man läst om från barnahelvetena i Kina och Indien — gav upphov till oerhört missnöje. Mitt inträde i arbetarrörelsen räknar jag från den dag, då jag i femtonårsåldern av mina kamrater i glashyttan utrustades med en lånad cykel för att cykla 80 kilometer fram och tillbaka till Norrköping för att inköpa en socialistisk tidning för ungdom, som vi trodde hette Fram. Uppdraget utfördes och ett exemplar av tidningen Fram, redaktör Per Albin Hansson, lästes sedan av glasbrukspojkar i hemlighet så länge det överhuvud taget fanns någonting kvar att läsa av den.

Sedan höll vi ihop i smågrupper och sökte lära oss socialistiska sånger men saknade i övrigt kontakt med den socialistiska ungdomsrörelsen och hade därför inte heller någon socialistisk ungdomsorganisation. Strejkvapnet hade vi redan förut hört någonting om, och vid tretton års ålder var jag med och organiserade den första strejken. Den varade en dag och omfattade ett fyrtiotal småpojkar. Vi lovades stryk men genom en viss ståndaktighet lyckades vi undslippa prygel och fick i stället vad vi åsyftade, en löneförhöjning på — om jag inte minns fel — 4 öre om dagen.

(Ny Dag 7 oktober 1939.)

Det finns en mera detaljerad berättelse om pojkarnas spontana uppror, när mästarna en längre tid varit särskilt vrånga:

En morgon började de viska till varann:

— Vi ger fan i att gå in.

— Vi ska be att få påökt.

Alla hade sina föräldrar i hyttan och de visste vad som väntade dem om de bråkade. Upphetsningen steg och basar och mästare märkte att något var i görningen.

— Gå in och arbeta, annars får ni prygel. Någon i gruppen gav signalen.

— Vi ska ha påökt.

Pojkarna sprang ut på gården. Verkmästaren som inte fick bukt med dem gick efter disponenten. Disponenten kom. Han uppträdde relativt godmodigt men utstrålade en fruktansvärd pondus. Den förskräckta pojkhoppen — tjurig och räddhågad på samma gång — trängdes ihop på gården. När disponenten närmade sig fick den kollektiva skräcken en underlig lösning. De buade åt disponenten, hela skaran. Det såg modigt ut men det var rena skräcken. Sen snodde de runt knuten.

— Vi springer till skogen, sa någon.

Sven och två pojkar till hade någon dunkel känsla av att de måste framföra sina krav på något sätt. De beslöt sig för att gå in till verkmästaren, men stannade försiktigt vid dörren. De visste att de hade snabba ben och kunde springa ifrån honom i skogen. De såg hur han gjorde i ordning två bastanta rottingar. Verkmästaren inledde konversationen.

— Nu ska ni ha riktigt med stryk.

— Näe, sa Sven. Vi ska ha påökt.

Verkmästaren mätte avståndet till dörren. Pojkarna skulle hinna undan. Arbetet på bruket stod stilla och hela dagsrutinen var i oordning. Han måste börja förhandla.

— Det kan inte bli något påökt, när ni bär er åt på det här sättet. När ni ställer er och buar åt disponenten. Men om nu springer efter dom andra så ska ni slippa stryk.

Nu kände de tre pojkarna att de hade övertaget. De hade redan fredat sig från stryk. Nu blev de säkrare.

— Dom kommer inte tillbaka från skogen om dom inte får påökt.

Slutet på det hela blev att verkmästaren bjöd dem fem öre om dagen i påökt. De tre modiga sprang ut till kamraterna i skogen och skrek:

— Vi får fem öre.

— Får vi stryk då?

— Nej, inte om vi går nu. Vi får påökt.

Efter en halv dags strejk återvände de segrande. Nu fick de mot all förmodan mindre stryk än förr. Mästarna som inte klarat sig under deras bortavaro hade fått respekt för dem.

— Såna djäkla pojkar, dom buade åt disponenten.

(Ny Dag 8.10.1949.)

”Ni ska ha stryk . . . Näe, vi ska ha påökt”. Replikerna uttrycker redan den anda som Sven Linderot och hans senare arbetskamrater sökte utveckla i klasskampen. Men andra erfarenheter från den här gudmodigt skildrade bruksmiljön märkte Linderot för livet. Som glasblåsare ådrog han sig en tbc som visserligen inkapslades men bröt ut igen långt senare. Och efter hans död 1955 läste en kamrat vid jordfästningen ur några efterlämnade papper upp en bikt om hans sista kamp mot ”svikande nervkraft”, vilken han ansåg hade sin grund i det barnarbete som bittra omständigheter tvingat in honom i redan vid åtta års ålder: ”Mina ferier, det var de korta timmar jag satt på skolbänken. När skolan var slut var det att gå in i hyttan igen.”

En gammal mormor lärde Sven att läsa och skriva och byskolläraren flyttade honom förbi en klass. Han tyckte om att läsa — det som stod till buds. Vad han närmast hade till hands var de bloddrypande kolportageromaner som schackrades ut häftesvis bland de fattiga i landet och som hette ”Abyssiniens pärla” eller ”Från Sibiriens dödsfält”. När man hade köpt 95 häften fick man en kaffeservis gratis, men så långt hade inte Sven råd att hänga med. Ett annat problem var det dyra ljuset — eftersom han bara hade tid att läsa på nätterna. En avgörande upplevelse blev Haeckels ”Naturlig skapelsehistoria”, i vilken den lärde Jena-professorn

framlade en på darwinismen grundad utvecklingslära och naturfilosofi. I det halvfeodala, mörka lilla brukssamhället bland Kolmårdens granar läste Sven vid stjärnornas sken rader som kategoriskt bestred katekesens undervisning:

Man måste framför allt frigöra sig från den gängse föreställningen om människans skapelse och de i detta afseende redan i den tidigaste ungdomen inplantade fördomarna.

I den världsbilden fanns det inte plats⁷ för någon Gud, utan här lades en grund till den filosofiska materialism som bättre motsvarade den unge glasblåsarens erfarenheter. Bland hans första bokförvärv märks sedan den ryske anarkisten Krapotkins ”Erövringen av brödet”, Axel Danielssons skrifter och de första Gorkij-översättningarna. Senare sökte ynglingen kunskaper ur ”Världshistorien, berättad för svenska folket”, i åtta delar, Zolas ”Arbetet” och Romain Rollands ”Jean-Christophe”, men också ur Erland Lagerlöfs översättning av ”Iliaden” och Platons ”Gästabudet”!

År 1905 inträffade unionskrisen, då Norge uppsade den svenske kungen tro och loven.

Nyheten härom, som åtföljdes av hot om militärt ingripande från den svenska reaktionens sida, föranledde i Reijmyre den unge Svens första politiska framträdande. Ungdomen hade samlats till fest i idrottsföreningen — den enda icke-religiösa organisation som patronen tillåtit. Sedan norske statsministern Michelsen avsatt Oscar II för sitt lands vidkommande trodde man nu det skulle bli krig. Festglädjen förstummades och särskilt pojkar i värnplikts-åldern blev gråa i ansiktet. Men festen räddades när Sven fick ingivelsen att stiga upp på festbordet, yttra några ord och utbringa ett fyrfaldigt leve för — Michelsen! Kraftfulla stämmor hurrade och stämningen steg ännu högre än i början. Arbetarpojkar ansåg sig inte ha något fosterland att försvara och än mindre vara skyldiga monarkin lydnad.

Vid adertons års ålder flyttade Sven från Reijmyre till Nynäshamns glasbruk, där han arbetade 1908-1912. Han anslöt sig till Grov- och fabriksarbetarförbundets lokala avdelning och till Nynäshamns socialdemokratiska ungdomsorganisation, inom vilka han från början erhöll skilda förtroendeuppdrag. Som medlem av Folkets hus-styrelsen organiserade han även penninganskaffningen (det skulle senare bli en av hans specialiteter under det kommunistiska partiets ekonomiska trångmål) till detta nybygge och som styrelsemedlem i den kooperativa föreningen ryckte han på lördagarna in och hjälpte butiksbiträdet att väga upp sill och slå karameller i pappersstrutar. Han var med bland dem som satsade de första femmorna när Stormklockan startades i december 1908 och medverkade aktivt i arbetet för den socialistiska ungdomens nya revolutionära tidning. Om läget och stämningen bland den ungdomen har han senare skrivit:

LO var på defensiven. Taktiken att inte reta angriparen är ingen nutida uppfinning av de reformistiska ledarna. Den är lika gammal som reformismen själv. Arbetarna, särskilt vi yngre, var djupt missnöjda med undfallenheten från ledningens sida, och i vår teoretiska nöd var vi till och med benägna att lyssna till sådana virrpannor som Hinke Bergegren. Vi sökte runt om oss efter utvägar ur reformismens träsk. Vi skapade oss gudar både här och där, för att snart komma underfund med att de var träbeläten. Per Albin Hansson var en. Han ledde oss i kampen mot hinkarna, men vi hade svårt att klara oss. När vi på kaféerna eller i Folkets hus drabbade ihop med unghinkarna och dammade på varann med Fram och Brand kände vi oss faktiskt underlägsna. Den skånska trygghet med vilken Per Albin framförde de reformistiska linjerna i Fram kunde inte väga upp Brands friska fräckhet. Vi kände med oss att vi låg under, och vi ville något nytt och bättre. Branting var nog bra, men han var ju gammal, enligt våra begrepp, och vi måste göra oss parata att avlösa honom. Men med vem? Och när och hur?

Vi kände redan instinktivt att den stora Kampen närmade sig. Vi talade högt om storstrejk! Måtte det bara inte bli Den Stora Ofärden. Ledare, ledare — var är du? Var går vägen till seger? Inte Branting, inte Hinke, inte Per Albin — vi var som vilsna landsknektar utan

befäl. Slåss ville vi, och kunde vi, det hade vi visat. Men vem för oss an? Vem ringer oss samman? — Detta var ett år före storstrejken. Då ringde det. Kraftigt och ihållande. Stormklockans toner ljöd över landet . . . Vilket jubel när vi sålde första numret!

— — —

Här fick vi mark under fötterna. Mellan anarkismens svaveldimor och reformismens dypölar hade vi funnit en fast väg på vilken vi kunde marschera till seger. Vi blev en falang, men en slagkraftig falang.

(Stormklockans jubileumsnummer, december 1938).

Storstrejken kom till stånd — året därpå — men splittrades och leddes till ett svårt nederlag. Den var toppunkten och avslutningen, för denna gång, på ett revolutionärt uppsving inom den svenska arbetarrörelsen efter sekelskiftet. Landssekreterariatets upprop om allmän arbetsnedläggning den 4 augusti 1909 mottogs med jubel bland arbetarna, erinrar sig Linderot i en intervju 1934:

Äntligen får vi sätta hårt mot hårt — så gick talet på fabrikerna. Själv arbetade jag vid den tiden som glasblåsare vid Nynäshamns glasbruk. Som specialister i att blåsa glödlampor förtjänade vi ganska bra, bättre än de flesta andra yrkesarbetarna, och vi hade för tillfället ingen tvist med vår arbetsköpare, men trots detta beslutade vi enhälligt och med entusiasm att följa strejkparollen. Något understöd kunde det ju inte bli tal om, men det avskräckte ingen. Vi kan svälta, och vi skall segra — det var allas vår mening och vilja.

Jag minns ett av de första strejkmötena i Folkets park. Vi diskuterade hur vi skulle kunna dra med lantarbetarna vid ett närbeläget gods, Nynäs gård, i strejken. Jag, liksom flera andra kamrater, talade hetsigt för ett förslag att vi skulle demonstrera dit ut och ta med oss lantarbetarna från jobbet. En man som stod bredvid mig såg mäkta förgrymmad ut, och när mötet med handuppräckning enhälligt beslutade göra aktion vid godset behöll mannen ifråga händerna i byxfickorna, snodde runt på klacken och gav sig i väg. Detta tyckte jag förstås var lite märkvärdigt, varför jag gick till parkvakten och frågade om han kände mannen. Jo, blev svaret, det var professor Sjögren, ägaren till Nynäs gård!

Det var alltså inte så noga med kontrollen vid strejkmötena. Men stämningen var hög. Och likadant var det överallt bland de 300.000 arbetare som strejkade. Och därmed kommer jag till det andra starka, jag kan gott säga outplånliga intrycket — massornas enhet och solidaritet. Den gången var verkligen Sveriges arbetare ”bröder i kamp”. Betänk att ett hundratusental oorganiserade följde LO:s paroll och deltog i striden lika solidariskt som de organiserade arbetarna.

— — —

När vi på olika orter fick reda på vilken väldig anslutning strejkparollen vunnit var vi säkra på seger. Att borgargarden organiserades för strejkbryteri, framför allt i Stockholm, och att borgarna köpte upp vapen, bekymrade oss inte så värst. Dom skulle vi nog bli färdiga med, och fabrikerna kunde dom aldrig sätta igång med ”Holtermans gossar”. Men det första stora bakslaget fick vi av järnvägsmännen, när dessa beslöt att inte lägga ned arbetet. De flesta arbetarna hade faktiskt räknat med en järnvägsstrejk såsom ett avgörande, förintande slag emot motståndarna. När detta gick om intet blev nog en del strejkande pessimistiska. Och när det lyckades att bemanna spårvagnarna och få i gång trafiken i Stockholm var det fler som började ana oråd. Men i stort sett var kamphumöret utmärkt. Vi drev på Vasagatan, spottade på spårvagnarna och skrattade åt Stockholms Dagblads ”lögnlakan”, gick på strejkmötena i Hornsbergs hage, förbrödrade oss med soldaterna där vi kunde få fatt i dem och väntade att något skulle ske. Vi väntade nya paroller, som skulle sätta fart i spelet, men Herman Lindquist drog ner rullgardinen och sände ut en och samma paroll varenda dag, vilken i all sin enkelhet lydde: Håll er lugna.

Och vi höll oss lugna. Storartat lugna. Vi litade på ledarnas vilja att föra kampen till seger. Vi, männen i ledet, förstod inte att de brantingska reformistledarna endast av massornas tryck, av pressen underifrån tvingats att proklamera kampen, och att de från första dagen var inställda på att förråda den ...

Ja, så kom den ”rationella klyvningen”, som bestod i att alla som arbetade hos arbetsköpare tillhörande Svenska arbetsgivareföreningen skulle återgå till arbetet senast den 6 september. Då förstod alla att slaget var förlorat. Jag minns som om det varit i går vilken förbittning ”klyvningen” utlöste bland de strejkande arbetarna. Många faktiskt grät av ilska, och det diskuterades allmänt hur man skulle kunna hindra klyvningen och fortsätta kampen. Detta var naturligtvis hopplöst. Utan pengar och mat kunde arbetarna kämpa, men utan ledning — nej, det var omöjligt.

(Ny Dag 6 augusti 1934).

Mitt under striden hade nittonåringen Sven Larsson valts till ombud på Grov- och fabriksarbetarförbundets kongress, som genomfördes i augusti 1909. Han hade till uppgift att försvara tre motioner från den livaktiga avdelningen 120, varav en karakteristiskt nog, avsåg att förbundsstyrelsen skulle agitera för den kooperativa rörelsen. Motiveringen präglades av föredömligt klassmedvetande. Arbetarna visste av erfarenhet att . . .

allt vad vi genom våra fackorganisationer kan tillbringa oss i höjda avlöningar måste återbetalas till privatkapitalet genom oupphörligt stegrade priser på livsförnödenheter, så att vi, trots alla gemensamma ansträngningar, ändå står på samma ståndpunkt visavi vår ekonomi ... enda sättet att vinna någon ändring häruti är att vi genom Kooperationen själva övertar först distributionen och sedan produktionen som nu handhas av enskilda, profit-hungriga individer, vilka lever som parasiter på hela samhällets bekostnad . . .

På LO-kongressen i november samma år, efter den stora kraftmätningen, riktades en hård kritik mot strejkens avblåsning och ledningens passivitet. Bland dem som motsatte sig att landssekreteriatet och förbunden skulle verka för fackföreningarnas anslutning till socialdemokratiska partiet, vars ledning komprometterats, återfanns den unge arbetaren Sven Larsson. Under andra punkter på dagordningen (han tog till orda i sex olika frågor) framhöll han bl.a. att en omläggning till industriförbund och en centralisering inte i och för sig skulle göra fackföreningsrörelsen starkare. I överensstämmelse med vad hans förebild Axel Danielsson skrivit tjugo år tidigare underströk han att det kunde bli endast om socialismen infördes i det fackliga arbetet och man inte begränsade sig till en femörespolitik som gjorde att många medlemmar försvann så snart de inte vann några omedelbara fördelar av kampen. Beträffande arbetarrörelsens närmaste mål vid sidan av den allmänna och lika rösträtten, nämligen åttatimmarsdagen, framhöll han att man inte fick fästa för stora förhoppningar vid den socialdemokratiska riksdagsgruppen utan måste utveckla fackföreningarnas egen, utomparlamentariska aktivitet.

Den energiske kooperatören valdes även till ombud på KF:s kongress 1912, där han framträdde i den opposition som då anfördes av Albin Johansson. Under Nynäshamnstiden tillhörde han vidare styrelsen för Stockholms socialdemokratiska partidistrikt, vilket även omfattade länet.

1912 avskedades han emellertid från glasbruket i Nynäshamn, därför att han tillhörde ledningen för en sju månader lång strejk mot arbetsvillkoren på platsen. Om det på glasbruken inrotade husbondeväldet vittnar till och med paragrafen om ”förmånerna” i kollektivavtalet mellan glasblåsare och Sveriges buteljbruks förbund så sent som 1921:

a) Glasblåsare erhåller fri bostad för familjeförsörjare av minst ett rum och kök jämte källare och vedbod, del i brygghus och så vitt möjligt vindskontor, samt för icke familjeförsörjare av minst ett rum antingen i arbetsgivarens hus eller i av honom förhyrd lägenhet

samt, där så ske kan, vedbod . . .

b) . . . För egna hem, belägna å arbetsgivarens tomt och där icke tomtören betalas, erhåller arbetare en hyresersättning å 100:— per år.

c) Glasblåsare erhåller efter arbetsgivarens val antingen fritt bränsle att avhämtas å anvisad plats vid eller i närheten av bruksområdet eller kontant ersättning därför ...

d) Familjeförsörjare erhåller fritt potatisland eller ersättning därför med 7 kr. 50 öre per år efter arbetsgivarens val.

Till förmånerna hörde även fri — och alltför ofta nödvändig — vård av brukets läkare vid ”verklig (!) sjukdom”, men väsentligare var att även i kollektivavtalet inskrevs paragraf 23 (numera par. 32) som kungjorde arbetarköparens ”rätt att leda och fördela arbetet, att fritt antaga eller avskeda arbetare, oavsett om dessa är organiserade eller ej”. Ordningsreglerna föreskrev husbondeväldets moral: ”Glasblåsare skall iakttaga ett hederligt och anständigt uppförande, med flit och efter bästa förmåga fullgöra sitt arbete och villigt lyda arbetsbefälets order.” Det gjorde alltså inte Sven Linderot och de andra strejkande glasblåsarna i Nynäshamn 1912. Arbetarköparens rätt att avskeda dem utvidgades i praktiken till rätten att utestänga dem från alla glasbruk. Tillsammans med tio prickade kamrater sökte Linderot förgäves anställning på andra håll i Sverige, slutligen även vid Höviks glasbruk utanför Oslo. Men genom svartlistningen var de elva avstängda från arbete i hela Skandinavien. Åtta av dem tvingades emigrera till Amerika och två till Tyskland, medan Sven Linderot luffade hem genom Värmland för att fullgöra värnplikten som infanterist vid Svea livgarde.

”Revolt”

Hösten 1912 sökte han klara uppehållet genom att sälja symaskiner och böcker för diverse firmor men ägnade främst sina krafter åt arbetarrörelsen i huvudstaden. Tillsammans med andra socialdemokratiska ungdomsklubbister, däribland den blivande sekreteraren i Stockholms arbetarekommun, Viktor Ek, och en kommande förbundsordförande i Beklädnadsarbetarförbundet, Ivar Larsson, bröt han sig ur Norrmalmklubben och bildade ungdomsklubben ”Revolt”, för att mer energiskt föra kampen mot socialdemokratins högerflygel och nydana ungdomsrörelsen i Stockholm. Linderot anlätades också som agitator ute i landet, bl.a. på ”Röda Bilens” turné i Dalarna och södra Norrland, tillsammans med Stormklockans redaktör och förbundets ledare Zeth Höglund. Trettio år senare lämnade han en självironisk minnesbild från turnén:

Z. Höglund reste med Röda Bilens — härjande, väckande — i mellersta Norrland sommaren 1914. Min ringhet äntrade åket i Sundsvall, mottagen med hjärtlighet och skepsis. Vid mötet samma dag i Njurunda kände jag mig som beredskapsinkallad. Jag fick nämligen inte tala, ty Z. hade för säkerhets skull tagit med Ture från Samhället [Ture Nerman var redaktör för Nya Samhället i Sundsvall. Z:s anm.] som andre talare. Nästa dag släpptes jag dock lös mot ett fåtal oskyldiga människor, som samlats i Bergsjö. Svetting utvärtes och darrig invärtes avvaktade jag Zätas dom. Jag minns den som i går: ”Du kommer nog att klara opp'et, Sven Lasse.” Det var ju inte stora A precis, men det var ju heller inte C.

Och färden gick vidare. Z. instruerade inte i talandets konst, vilket jag hoppats, men han menade väl att det var instruktion nog att höra honom tala varje dag. Vilket det kanske var, ty när Zäta efter ett par veckor tog avsked i Rättvik och ersattes av Ernst Åström, var ”Ärtan” underlägsen på mötena. Jag höll nämligen Zätas föredrag.

Sven Linderot var ombud för ”Revolt” på ungdomsförbundets kongress 1914, tjänstgjorde som ordförande på denna och invaldes i förbundets verkställande utskott. En tid var han även anställd som extra ombudsman i Grov- och fabriksarbetarförbundet, inom vilket han förblev

fackligt organiserad allt framgent. Hans huvuduppgift var då att bilda fackföreningar inom tändsticks-, glas- och kalkbrottsindustrin i Mellansverige, där han också lyckades organisera fackföreningar på praktiskt taget alla tändsticksfabriker och kalkbruk. 1915 var han dessutom en tid anställd som ombudsman för Handelsarbetarförbundets Stockholmsavdelningar.

I ”Revolt” träffade Sven Linderot den vackra och duktiga telefonisten Gerda Rasmusson, som skulle bli hans livskamrat under fyrtio år. Hennes far var energisk organisatör och propagandist i Svenska typograf förbundet, och Gerda blev själv ordförande i de svårorganiserade telefonisternas första fackförening, men 1914 bävade hon ännu för de som farliga konspiratörer utmålade revolutionära ungdomarna i det socialdemokratiska förbundet. I likhet med så många andra unga plågades Gerda av frågan: Varför uppstår krig? För att få svar övervann hon sin tvekan och uppsökte de socialistiska klubbisterna. Om det avgörande mötet i ”Revolt” har hon senare skrivit för sin och Svens adoptivdotter:

. . . de bar en knapp med ett brutet gevär, de var motståndare till krig, alltså måste man helt enkelt undersöka vad de hade för program. Det blev en oförglömlig kväll. Salen var full av idel ungdomar, livliga, glada, sjungande. Studiefrågan diskuterades . . . jag kunde få svar på alla mina funderingar. Den kvällen mötte jag Sven, den lugne, gänglige, humoristiske ordföranden för kvällen.

Ja, ”Sven Lasse” var och förblev en munter fyr, som då medverkade i teatertruppen och även kunde sjunga till gitarr. Det hände också att han i glada vänners lag med ett solvargsgryn axlade dragspelet. Hans humor kom till uttryck inte bara i fyndiga repliker som präglades av bitsk ironi, utan framför allt i folkliga liknelser, rättframma vändningar och ett gemyt som kunde verka förlösande i de mest spända diskussioner och situationer.

De första åren för det unga paret blev dock besvärliga, inte bara på grund av dyrtiden och bostadsbristen, som gjorde att de båda först 1918 kunde hyra en bostad på Hornsgatan 29 D, utan också på grund av Sven Linderots kringflackande och den resande agitatorns särskilda umbäranden under krigsåren. Om Svens brev berättar Gerda att de ofta handlade om ”förkylningar genom dragiga, billiga pensionatslogin, knappt med maten, längtan hem är svår, men över allt annat lyste ansvaret inför alla arbetare han träffar som sliter för en usel betalning och ännu inte fått upp ögonen för fackorganisationens betydelse.”

Socialdemokratin klyvs

Den socialistiska ungdomsrörelsen, det dåvarande socialdemokratiska ungdomsförbundet, i vilken Sven Linderot fick sin första politiska skolning, blev den drivande kraften bakom bildandet av Sveriges socialdemokratiska vänsterparti 1917. Ungdomsförbundet hade då i ett årtionde utvecklat en allt slagkraftigare opposition mot den socialdemokratiska partiledningens opportunistiska politik. Det var revolutionärt, starkt antimilitaristiskt och antiliberal. Under de sista förkrigsåren och det första världskriget vände det sig särskilt skarpt mot Hjalmar Brantings och de andra socialdemokratiska högerledarnas parlamentariska kompromisspolitik, deras misstänkta samarbete med liberalerna och deras allt uppenbarare flykt från partiprogrammets socialistiska principer.

Stormklockan, som 1908 efterträdde Fram, var den friskaste och agitatoriskt verkningsfullaste veckotidning som utgetts inom den svenska arbetarrörelsen. Redaktören, Zeth Höglund, var också den främsta politiska begåvningen i oppositionen mot partiledningen, även om hans inlägg delvis präglades av den franska revolutionens borgerliga frihetsideal och av utpräglat personliga ambitioner. Med all sin hängivenhet för arbetarklassens sak och sin revolutionära entusiasm hade oppositionen inom socialdemokratin en långt ifrån klar eller enhetlig uppfattning om socialismens teori och praktik och rymde vitt skilda synsätt. Den avgörande skiljelinjen gentemot partiledningen var ungdomsförbundets inriktning på utomparlamentarisk verksamhet och kompromisslös klasskamp. Dess verksamhet präglades framför allt av en

lidelsefull antimilitaristisk agitation, men även den fördes från skilda utgångspunkter.

På ungdomsförbundets femte kongress den 28-30 december 1914, efter krigets utbrott, sökte centralstyrelsen förena f.d. liberalen Carl Lindhagens allmänna pacifism, Höglunds avvärjningslinje och Carlesons förslag om ett "folkförsvar" med allmänna antimilitaristiska fraser. Mot detta principlösa kompromissförslag uppträdde Linderot och yrkade på återremiss. Han framhöll att kampen mot militarismen måste ingå som ett led i klasskampen och massorna väckas till insikt om militarismens klassfunktion, medan resolutionsförslaget endast var ett förtäckt hot mot den socialdemokratiska riksdagsgruppen för dess räddhågade passivitet. Efter hans ingripande antog kongressen ett nytt förslag, som betonade "vikten av en utomparlamentarisk aktion mot militarismen, en aktion som tar sikte på att göra militären oduglig som de härskande klassernas redskap mot proletariatet och dess befrielsekamp". Klubbarna ålades att ta upp "frågan om de olika medel (massdemonstrationer, militärstrejk, generalstrejk etc.) som, då folket i så stor omfattning sluter sig kring vår antimilitaristiska politik att en massrörelse kan påräkna framgång, kan antas komma till användning".

Den historiska bakgrunden till diskussionen om kampen mot kriget var Andra internationalens förräderi mot arbetarklassen och dess svek mot sina egna högtidliga utfästelser, när de socialdemokratiska partierna 1914 medverkade till krigskrediter i respektive läger. I samma anda av klassarbete hade Hjalmar Branting genom det beryktade "Kisatelegrammet" försäkrat statsminister Hammarskjöld om borgfred, trots att det var de svenska storkapitalisternas egen regering som efter bondetåget och Gustav V:s borggårdstal efterträtt Staaffs liberala ministär.

Ungdomsförbundets femte kongress protesterade också mot den socialdemokratiska riksdagsgruppens opportunistiska politik och markerade sitt energiska försvar mot partistyrelsens försök att kuva ungdomsförbundet — eller spränga det — genom paragrafer som skulle inordna det under partiledningens alla beslut. Det skedde med en ändring i den s.k. enighetsresolutionen (i själva verket ett ultimatum från partiledningen) varigenom det förklarade sig "redo att vid alla tillfällen främja partiets verksamhet i full överensstämmelse med partiets program och socialismens principer" (i stället för "full överensstämmelse med av partiet och dess underavdelningar fattade beslut"). Därmed var den politiska brytningen med partiet ett faktum. Höglund och hans anhängare ville dock vinna en majoritet för vänsterlinjen även inom partiet. Att det fanns vissa utsikter härtill visade sig till partihögerns förskräckelse på SAP:s kongress samma år. Det blev dock partiledningen som så småningom avgjorde tidpunkten för den organisatoriska klyvningen, i det för den själv gynnsammaste läget. För historien om hur denna strid inom den svenska arbetarrörelsen ledde till bildandet av Sveriges socialdemokratiska vänsterparti hänvisar vi till Sven Linderots egen skildring i den första artikeln i detta urval av hans skrifter. "Den revolutionära traditionen". Här nöjer vi oss med några tillägg om hans egna insatser under denna tid.

I förbundets ledning

På ungdomsförbundets kongress 1914 hade Linderot valts in i det verkställande utskottet med det högsta röstetalet efter Höglund. Han var med om att förbereda fredskongressen 1916 och vid den efterföljande rättegången mot de anklagade i "förräderi-processen" bidrog han som vittne till att smula sönder rådhusrättens "referat" av händelserna på kongressen. Vid uppmarschen till den organisatoriska klyvningen inför partikongressen 1916 tjänstgjorde han som ungdomsförbundets sekreterare. Hans uppgift försvårades sedan Fredrik Ström detta år avgått som partisekreterare och Fabian Månsson och Ivar Vennerström utträtt ur partistyrelsen. Dessa kapitulationer minskade vänsterns möjligheter att stärka sitt inflytande inom partiet och underlättade i stället högerflygelns möjligheter att manövrera. Linderot deltog också i det avgörande sammanträde, under partiets splittringskongress, då vänsterns ledande män trots Höglunds tvekan i sista stund, under strafftiden på Långholmen, bekräftade dess eniga avvisande av den provocerande resolutionen mot ungdomsförbundet.

Under den revolutionära rörelsen i Europa 1917, som även i Sverige skakade kungahus, regering och socialdemokrati, när de demonstrerande arbetarna lokalt tog ledningen i egna händer, bildade Linderot tillsammans med Einar ”Texas” Ljungberg föreningen Soldater och Arbetare, som fick efterföljare i flera garnisonsstäder. Den skrämde bourgeoisin desto mera som soldaterna marscherade i ordnade led till det första mötet i Södra folkets hus, föreningens namn så tydligt erinrade om arbetarnas och soldaternas sovjet i Ryssland och det på en del håll i Sverige även förekom myteri. Om det objektiva revolutionära läget men de subjektiva krafternas dåvarande otillräcklighet, även efter bildandet av Sveriges socialdemokratiska vänsterparti den 13-16 maj 1917, skrev Sven Linderot femton år senare:

De utoparlamentariska massaktionerna växte i styrka, jäsningen bland arbetarmassorna växte för var dag. Det var alltså utomordentliga förutsättningar för ett marxistiskt revolutionärt parti att ta upp kampen för den svenska revolutionens sak. Men — det fanns ingen marxist i Sverige. En del intellektuella (Höglund, Nerman, Ström, Carleson, Spak) hade väl läst en del av Marx och Engels, som de inte alls eller bara delvis förstått, och som de i varje fall förvanskade. Marxistisk litteratur fanns praktiskt taget inte tillgänglig för de proletärer som endast kunde läsa svenska, och så kom det sig att ingen enda marxist fanns som kunde ta upp kampen mot den borgerliga tramsteologi som serverades av borgmästare Carl Lindhagen, vilken med Konfutse och Buddha och ”leve republiken” och litet av varje dragit i fält mot Branting och gjort sig till en fana för oppositionen. Marx avsattes utan större ceremonier, och i hans ställe placerades Lindhagen som det nya partiets lärofader.

Denna relativa okunnighet om marxismen — liksom om Lenins teori — som kännetecknade partiet även sedan det 1919 anslutit sig till Komintern eller 1921 antagit dess 21 inträdesvillkor samt namnet ”Sveriges kommunistiska parti (sektion av Kommunistiska internationalen)”, fick allvarliga återverkningar i partiets utveckling, som hävdades först sent och långsamt.

Sven Linderot verkade tills vidare främst inom ungdomsförbundet, som i huvudsak lämnat kadern till det nya partiet men ändå stod starkare än någonsin. Han spelade en huvudroll på förbundets sjätte kongress 1917, dels som dess generalsekreterare, dels som föredragande för centralstyrelsen om den gångna verksamheten. I sin rapport kunde han konstatera att förbundet trots sin fullständiga mobilisering i partistriden sedan 1914 självt gått framåt på ett sätt som överträffat förväntningarna och nu räknade 16.000 medlemmar. Stormklockans upplaga var 22.000 exemplar.

På denna ungdomskongress avtecknade sig redan kommande motsättningar inom det nya vänsterpartiet. Höglund hade nu själv bråttom att kollektivansluta ungdomsklubbarna till partiet, under dess absoluta ledning, men Linderot och flera andra varnade för ”bestämmelser som binder våra medlemmar”. I ställningstagandet mellan en formulering vilken Höglund självväldigt presenterade som ”centralstyrelsens förslag” och Linderots motförslag om individuell anslutning till partiet antogs det senare med 107 röster mot 81. Höglund meddelade i protokollet sin första reservation i den nya rörelsens historia, men kongressen avslog även hans nästa förslag, om ömsesidig representation i partiets, respektive förbundets ledning, som också skulle innebära kontroll över ungdomsförbundet. Efter flera anmärkningar mot Höglund fann sig dechargeutskottet till och med föranlåtet att ställa kongressen frågan om anställda funktionärer i förbundet kunde väljas in i verkställande utskottet och centralstyrelsen eller borde vara icke-valbara. Misstänksamheten mot en del av de egna ledarna var redan tydlig.

Dessa manövrerade vidare på kongressen. Sedan valen av olika funktionärer förrättats och Sven Linderot fått de flesta rösterna till posten som generalsekreterare protesterade Höglund, som själv blev omvald som redaktör för Stormklockan, mot att Karl Kilbom, som kommit närmast i röstetal efter Linderot, inte blivit utsedd. Höglund ställde därför sin egen post till

förfogande. Efter en paus i förhandlingarna rapporterade valutskottet, sedan en ny sammanräkning företagits, att Kilbom blivit vald till förbundssekreterare. Efter ett nytt inlägg av Sven Linderot i kongressens slutskede, mot ledarnas maktspråk, återtog Höglund sin avsägelse.

Höglund ville i själva verket inte stå som redaktör för det nya partiorganet Politiken, utan var mer angelägen att behålla ansvaret för den alltjämt farliga ungdomens organ, Stormklockan. Ture Nerman blev i stället redaktör för Politiken men tvingades avgå redan sommaren 1917, på grund av stormen mot hans ”modärna” svenska, som höll på att bli en stor stridsfråga inom det nya partiet. Först efter en mellantid med Carleson som redaktör åtog sig Höglund att leda Politiken. När Kilbom i sin tur, i början av 1918, blev ekonomichef för partiets organ återvaldes Linderot av centralstyrelsen till sekreterare — anställd för 45 kronor i veckan — i det ungdomsförbund varifrån oppositionen mot det nya partiets ledning än en gång skulle utgå.

I sina memoarer har Zeth Höglund påstått att Sven Linderot, som enligt hans träffande karakteristik ”talade på ett enkelt, kärnfullt och vinnande sätt — ofta med en bred galghumor”, 1919 skulle ha varit ”min tillgivne lärjunge”, men sedermera ”kom till Ryssland och tränades där av de finska kommunisterna till troende och blint verktyg åt Kominterns ledning”. Att de senare påståendena i den politiske renegatens försvarsinläga är orimliga framgår av Linderots energiska uppträdande — mot Höglund — redan på förbundskongressen 1917 och av hans fortsatta opposition mot dennes maktfullkomlighet och opportunism. Linderots inlägg i den politiska diskussionen vittnade om en självständigt utbildad revolutionär uppfattning långt före partistriden 1924, som gjorde att han i internationella sammanhang rentav, mer eller mindre skämtsamt, betecknades som ”Sveriges ende kommunist”. När han som förbundssekreterare på sjunde ungdomskongressen 1919 föredrog centralstyrelsens förslag till stadgeändringar var det också i en klartext som radikalt skilde sig från partiledningens politiska tvetydigheter och Höglunds kompromisser på partikongresserna 1917, 1918, 1919 och 1921. Ungdomsförbundet förblev ett revolutionärt avantgarde, före partiet!

Internationellt arbete

År 1919 tjänstgjorde Linderot som förbundsstyrelsens ordförande. Han representerade också förbundet i Ungdomsinternationalens byrå, som skulle förläggas till Schweiz, men på grund av polistrakasserier måste flyttas till Berlin. Den internationella ungdomskongressen i den tyska huvudstaden 1919 följdes upp med en skandinavisk arbetarkongress i Stockholm den 8-10 december 1919, som visade att den svenska polisen inte var mindre nitisk än den schweiziska i sin jakt på ”utländska konspiratörer”. Den anhöll representanten för ungdomsinternationalens exekutivkommitté i Berlin, Willy Münzenberg, f.d. ordförande i Socialdemokratiska ungdomsinternationalen, initiativtagare till Internationella arbetarhjälpen (IAH) och senare framgångsrik förläggare i det tyska partiets tjänst. Linderot, Hugo Sillén och Oskar Samuelsson uppvaktade förgäves poliskommissarie Holmgren för att få Münzenberg ur landet på en förhyrd motorbåt. Efter en månads inspärning blev han i stället utelämnad till den tyska polisen och skrev därefter till de svenska kamraterna ett brev som här må anföras för att visa att Stockholmspolisen redan 1919 föregrep Gestapo och Säpo:

Särskilt intressant var för mig ett antal fotografialbum, uti vilka den ytterst flitiga polisen hade ur ”Stormklockan” och ”Politiken” samlat illustrationer av alla bekanta politiska personligheter. Bland de talrika bilderna fann jag flera kära bekanta: så Lenin, Trotskij, Balabanoff, Olausen, Kilbom, Sirola, Höglund, Ernst Christiansen, Samuelsson, Linderot, schweizarna Herzog, Miniola m.fl. Partivännerna vet nu att deras porträtt icke endast är noga bevarade i familjealbum, utan även hos Stockholmspolisen.

Sina allmänna erfarenheter av detta polisbesök sammanfattade Münzenberg så:

Jag har tyvärr ofta varit i tillfälle att som politiker slåss med polisen i Schweiz, Österrike

och Tyskland. Men det får jag säga, att polisen aldrig betett sig brutalare, oärligare och att det ingenstädes tillgick mer byråkratiskt och medeltidsaktigt än i Stockholm.

På den ovannämnda skandinaviska konferensen gick de då mest namnkunniga ”revolutionära” arbetarledarna från Sverige, Norge och Danmark in för en ”socialisering” som skulle tillgå på följande sätt:

Genom erövrandet av kontroll över industrin och arbetet, vilken ständigt utvidgas, vinner arbetarna allt större ekonomisk makt och därmed också politisk makt, varigenom de kan paralysera statens våldsorgan. En förskjutning i det sociala maktläget inträder och fortsättes i takt med arbetarnas revolutionära beredskap för produktionens övertagande.

Arbetarna skulle således kunna överta produktionen utan att störta kapitalisterna och så småningom överta den politiska makten genom att helt enkelt ”bilda driftsråd av arbetare och funktionärer inom alla yrken och industrigrenar”. Linderot förklarade att denna ”socialisering” inte var något annat än reformismens eget recept för socialismens ”framväxt” ur det kapitalistiska samhället. Han kallade det för ”direktörssocialism”, som endast skulle leda till klassarbete, och yrkade på att konferensen skulle avstå från detta eller något liknande uttalande i socialiseringsfrågan. Så blev det. De skandinaviska ”centeristernas” första öppna försök att snedvrída de revolutionära partiernas verksamhet avvärjdes.

Beträffande partidiskussionen i början av 20-talet och de inre striderna hänvisar vi till Linderots artikel ”Partiet 15 år”, återigen med ett par tillägg om hans egna insatser. Det var således Linderot som på vänsterpartiets andra kongress, i juni 1918, i slutskedet uppträdde som talesman för den revolutionära linjen, sedan Spak kapitulerat för Lindhagens hot om en ny partisprängning om kongressen inte följde hans linje, som den då starkt decimerade kongressen antog, mot en reservation från bl.a. Linderot, Höglund och Kilbom.

Den första tiden efter världskriget indrogs Linderot i internationellt arbete. Praktiska insatser i den proletära internationalismens anda gjorde han för övrigt i hela sitt liv. År 1918 organiserade han ett stöd åt den finländska arbetarklassen, i dess väpnade kamp mot de vita gardena, för vilket han senare högtidligt avtackats av Hertha Kuusinen (SKP bistod även FKP vid det andra världskrigets slut). Hösten 1918 hade Linderot med fartyget ”Ångermanland” gjort en första resa till Ryssland den sista möjliga före västmakternas blockad mot den arbetare- och bondestat som upprättats efter Oktoberrevolutionen. Året därpå följde han, som ”styrman” och representant för vänsterpartiet, med på den första båt som bröt denna blockad, genom den av engelsmännen minerade Finska viken. Det var ”Eskilstuna III”. En ung affärsman, J. Engstrandh, som sympatiserade med det ryska folkets kamp, var redare. Kaptenen hette Efraim Eriksson — ett namn som blev legendariskt för denna bedrift och senare bragder under ”non-interventionskriget” i Spanien. På den lika riskabla återfärden från Petrograd kapades ”Eskilstuna III” av myndigheterna i Finland (vars regering efter det blodiga undertryckandet av sina egna röda arbetare och bönder ansåg sig ligga i krig med Ryssland), men besättningen befriades omsider tack vare vänsterpartiets opinionsrörelse. Linderot återvände mitt under tredje partikongressen i juni 1919, som med jubel mottog den internationella blockadens brytare och hans förstahandsrapport från inbördes- och interventionskrigets Ryssland, där Röda armén just slagit tillbaka vitgardistgeneralen Koltsjaks offensiv. Om själva äventyret berättade Sven Lasse:

”Eskilstuna III” gick med alla papper klara för resa till och från Petrograd. Själva kapningen var mot alla rättsliga regler. När vi kom från Kronstadt hade vi med oss en rysk lots och strax efter oss följde en liten bogserbåt, som skulle föra lotsen tillbaka. Det var denna, som i telegrammen till tidningarna blivit till ryska pansarfartyg. När vi kommit 6 å 7 sjömil från närmaste finska land överraskades vi av en knall och en hög vattenpelare cirka 40 meter framför oss. Vi fick då se en flygare på några hundra meters höjd. Det var en ren slump, att han ej träffade båten med den sprängbomben och sänkte oss ... vi gick på

internationellt vatten och kapningen var således olaglig.

. . . Finnarna har begått en räckta internationella olagligheter mot oss. Flygarens behandling av oss var trakasserande. Fartyget stoppades. Flygaren gick ner strax intill båten och sade till kaptenen, att han skulle gå till Björkö. Nej, svarade denne, det gör jag inte, ty jag har ingen lots och vi kan råka gå på minor. Flygaren svarade: Det ger jag fan. Omsider skickade han likväl efter ett par torpedbåtar, som lotsade oss in till Björkö.

De har behandlat oss som brottslingar. Då vi kom in i hamnen, som liknade en liten diversehandel med finska små torpedbåtar, ställdes vi av kommandanten på Björkö under stark bevakning. Det kom en civil herre och frågade mig om ålder m.m. Jag svarade honom, att det angick honom inte. Han svarade, sedan han upplyst mig om att han var länsman, att vi hade gått genom en front. Vilken front, frågade jag, ligger ni då i krig? Ja, svarade han. Stor nervositet förmärktes bland de finska myndigheterna. Darrade om av ilska eller rädsla vet jag ej.

Sedan transporterades vi efter några dagar till Viborg. Där försökte de häkta oss. Svenske konsuln kom ombord och sade, att han nog skulle hjälpa oss. Vi skulle föras i land, men vi nekade och sade: Då får ni allt bära oss i land. Då blev det så mycket pli på konsuln, att han trädde emellan. Resultatet blev att vi ej förklarades häktade utan ställdes under sträng bevakning. Vi avsånde protester. Detta och partiets ansträngningar i Sverige gjorde, att vi nu är här.

Sven Linderot fick forcera gränsspärrar och överlista reaktionens poliser även under senare resor till Moskva och Berlin. Tillsammans med Gerda stod han i Sverige i spetsen för det arbete till förmån för hungersnödens offer i Ryssland och de arbetslösa i Sverige som organiserades inom ramen för IAH och Internationella röda hjälpen (IRH). Det präglades av en utomordentlig självupppoffring, trots dyrtiden och arbetslöshetens svåra följder. Med de insamlade medlen upprättades ett barnhem i den svältande Volga-staden Samara (Kujbysjev), som Linderot installerade 1922. Om IAH:s verksamhet i Sverige har Gerda berättat att man ”organiserade centralkök för arbetslösa, insamlingar hos affärsmän och enskilda ... fester, lotterier och annat gav pengar. Sommarkolonier för barn i olika delar av landet ordnades. Händigarna bygggnadsarbetare hjälpte till att få gamla gårdar beboeliga, kvinnorna sydde gammalt och nytt.” Om sin makes samtidiga insatser och färder på märkvärdiga vägar har hon skrivit: ”Det var inga nöjesresor, de krävde mod, klokhet och uppgivande av allt som kan kallas 'privatliv'. Många revolutionärer som levte emigrantens svåra liv under många år ville förena sig med bolsjevikerna i Sovjetunionen. Det krävdes mycket arbete att ordna allt som behövdes men Sven fann alltid utvägar.”

År 1920 medverkade Linderot också i Hjälpkommittén för tyska och österrikiska krigsfångar i Sibirien, som fortsatte Elsa Brändströms Röda kors-aktioner under kriget. Det var ett mödosamt, strapatsrikt och farligt arbete, som hade både humanitär och politisk betydelse, i områden där vita och röda kämpade mot varandra, banditligor och fläcktyfus härjade, och sovjetmakten ännu inte kontrollerade läget. På ett fotografi från Tasjkent ser vi honom bänkad tillsammans med den kommunistiska ungdomens ledning i Turkestan. Från Sibirien reste Linderot i juli 1920 till Moskva för att delta i Kominterns andra kongress tillsammans med Kata Dalström, som tagit sig fram dit efter en äventyrlig färd över Norra ishavet och Murmansk. På KI:s kongress godkände de i kraft av sina mandat från vänsterpartiet de av Lenin formulerade villkoren för inträde i Kommunistiska internationalen (de ”21 teserna”) och förband därmed de svenska kommunisterna att driva ut opportunisterna och ”centristerna” ur sina egna led.

Linderot återvände från Sibirien och Turkestan till Sverige i maj 1921, i god tid för att förbereda den stora svenska delegationens deltagande på Kominterns tredje kongress. Svenskarna väckte denna gång uppseende bland de andra delegationerna i Moskva. Höglund,

Ström, Flyg, Taberman, Ljungberg och åtskilliga till hade ansett det nödvändigt att utrusta en hel expedition, med egen bil, skrivmaskiner, sekreterare, matvaror etc. till Linderots ohöjlda förargelse. På denna kongress framträdde Lenin för sista gången inför det internationella proletariats representanter och förklarade — mot bakgrunden av dess bakslag i skilda länder och ”Nya ekonomiska politikens” (NEP) början i rådsunionen — att Komintern nu måste övergå från stormningens till belägringens taktik. Det gällde att organisera reträtten och att studera. I sin rapport från exekutiven framförde KI:s ordförande Zinovjev den första kritiken mot det svenska partiet för bristande klarhet och fasthet. Linderot ingick i presidiet för Ungdomsinternationalens kongress, som hölls strax efter, och inträdde efter den tredje världskongressen som det svenska partiets representant i internationalens exekutivkommitté.

Det blev en besvärlig buffertställning mellan KI:s allt strängare krav på enhet och disciplin även i Skandinavien och den svenska partiledningens växande opportunism. I Fredrik Ströms brev till Linderot i Moskva uttryckte dåvarande partisekreteraren, Höglunds närmaste man, parets gemensamma oro för vilseledande informationer om det svenska partiet genom andra kanaler (framför allt de emigrerade finländska kommunisterna) och gav en dyster bild av läget i Sverige. Arbetslösheten tilltog, men arbetarna tycktes inte reagera. Inte ens de arbetslösa besökte mötena. Den kommunistiska pressen befann sig i nödläge. Man kunde tvingas nedlägga alla tidningar utom Politiken och Norrskensflamman. Partiet gick faktiskt bakåt under Höglunds och Ströms ledning, men deras pessimism och misströstan om en revolutionär utveckling, deras misräkningar beträffande närmandena till Branting och försvagningen av deras personliga auktoritet inom både det svenska partiet och Komintern var det som främst drev fram partiets andra sprängning 1924 (den första ägde rum 1921, då Vennerström-falangen motsatte sig anslutning till KI och uttågade från tredje kongressen).

På SKP:s femte kongress i maj 1923 krävde Höglund likvidation av ”sekteistiska strömningar”, av ”konflikter inom AU” och särskilt av den föregivna ”offensivteorin”. Deras existens bestreds av vänsterns talesman Oskar Samuelsson, som dock avslöjade att en stridsfråga inom AU varit om Sven Linderot skulle nomineras som en av kongressordförandena (han valdes med stor övervikt gentemot motkandidaten på kongressen). I taktikdiskussionen misstänkliggjorde även Fredrik Ström vänsteroppositionen, under den höglundska smädebeteckningen ”oxkommunister”, därför att den skulle ha krävt en urskilningslös kamp mot den socialdemokratiska regeringen. Häremot invände Sven Linderot att partiorganet, Politiken, inte bort kategoriskt ha betecknat den socialdemokratiska regeringens avgång (i april 1923, på frågan om arbetslöshetspolitiken) som ett nederlag för arbetarklassen. Även om partiledningens politik i det stora hela varit riktig fick man inte redan nu fastslå att kommunisterna skulle inta samma positiva ståndpunkt till en kommande socialdemokratisk regering, vars program och praktik man ej kände. Med tanke på erfarenheterna under den gångna kongressperioden underströk Linderot: ”Enhetsfronttaktiken är fullt riktig, men vi bör ej göra oupphörliga hänvändelser till den socialdemokratiska regeringen i syfte att förverkliga denna enhetsfront, utan i stället försöka förverkliga den underifrån.” Linderots yrkande på att en formulering i den diskuterade resolutionen, som band taktiken för framtiden, skulle utgå, uppkallade Höglund till en häftig polemik. Inte desto mindre fälldes AU:s (majoritetens) förslag till uttalande med 61 röster mot 34.

I Norrbotten

År 1922 hade Sven Linderot pendlat mellan partiarbetet i Sverige, ledningen för IAH i Berlin och KI:s exekutivkommitté i Moskva. Majoriteten i arbetsutskottet såg helst att han höll sig i utlandet, men Gerda, som var ordförande i Kommunistiska kvinnoförbundet och 1922 valdes in i AU, kunde förmedla även hans synpunkter. I början av 1923 fick Linderot i uppdrag att rycka in i Norrbotten, för att förstärka såväl Norrskensflamman redaktion och ekonomi som distriktets organisation. Hans följande verksamhetsår i Norrbotten ledde till en utomordentlig

uppräckning av tidningen och en utveckling av distriktet som gjorde det till partiets ojämför-
ligt starkaste. Det hade tidigare skötts på lösa boliner, efter lindhagenska ”principer”, men det
blev annat av när Linderot kom upp och på plats efter plats inskräpte den demokratiska
centralismens bud, samtidigt som han spårade upp ämnena till en ny facklig och politisk
kader. Redan 1924 hade denna ”bolsjevisering” avsatt sådana spår att Zeth Höglund under
den andra partistriden fann för gott att hastigt avbryta sin turné i länet. De kamrater som så
småningom tog vid efter Linderot har bekänt sig som hans ”lärjungar” och samfällt omvitnat
den betydelse som hans organisationsarbete och marxistiska undervisning fick för Norrbotten.

I detta framgångsrika massarbete kom Linderots politiska begåvning till sin rätt och här
utvecklades han till en verklig arbetarledare. Hans energi, enkelhet, humor och rättframhet
förskaffade honom också otaliga vänner. Det var, enligt Gerdas vittnesbörd, deras lyckligaste
tid, blott tillfälligt förörskad av hans älskade mors död i Reijmyre sommaren 1923, av
ekonomiska svårigheter för tidningen — vilka Sven Linderot fick reda upp — och tvister om
taktiken med AU-majoriteten i Stockholm.

De sistnämnda skymtar mellan raderna i de ”Kommunistiska samtal” genom vilka han
undervisade om den demokratiska centralismen, partidisciplinen och andra elementära
principer för det kommunistiska partiets arbete och organisation, i Norrskensflamman i juni
1924 (återgivna i ”Svensk arbetarrörelse i brytningstid”, Sthlm 1949).

Norrbotten hörde redan på 20-talet till de områden som drabbades värst av arbetslösheten. De
största arbetargrupperna, inom vilka kommunisterna också fick de flesta anhängare, var
gruvarbetarna, skogsarbetarna och sågverksarbetarna. Partiet vann dessutom starkt gehör
bland järnvägsmännen.

Skogsarbetarna hade de svåraste arbetsvillkoren och den största arbetslösheten. Det var
framför allt bolaget Ytterstfors—Munksund (efter 1926 Munksunds AB) som utplundrade
sko-gens liksom sågverkens, pappersmasse- och sulfatfabrikernas arbetare. Många skogs-
huggares årsinkomster låg mellan 300 och 1.000 kronor. De kunde hålla en eller två kor för
att få mjölk till familjen och skaffa sig något tillskott till hushållet genom jakt och fiske, men
annars levde de på svältstat. I sågverksindustrin var arbetslösheten störst inom Nederkalix
kommun (vid sågverken i Båtskärsnäs, Axelsvik, Karlsborg, Ängören och Kalix) där 700
familjeförsörjare inför julen 1924 stod utan arbete. Armodet var utbredd även inom Töre och
Nedertomeå kommuner och i Jokkmoks och Arvidsjauras socknar. Eftersom domänverket inte
självt avverkade sina skogar och skogsbolagen detta år icke köpt de utstämplade hade endast
en femtedel av de tidigare sysselsatta skogsarbetarna haft arbete. I december 1924 beslöt
Ytterstfors—Munksund dessutom att nedlägga driften i Båtskärsnäs, Axelsvik, Törefors och
Karlsborg, för att i stället koncentrera produktionen till Piteå-området. Gruvarbetarna i
Malmberget arbetade endast fyra dagar i veckan. Ungdomen i malmfälten hade varit arbetslös
i många år och de mest företagsamma begett sig söderut. Det var de dystra realiteterna bakom
Linderots här återgivna artikelserie i januari 1925 om Norrbottens avfolkning, i vilken han
analyserade dess samband med monopolkapitalismens politik men också framhöll att
tillräckliga försörjningsmöjligheter kunde skapas i det län som rymde Sveriges största
naturtillgångar. Artiklarna är — tyvärr, måste man konstatera — högaktuella än i dag.

Ännu hösten 1922 var Norrbottens skogsarbetare till större delen oorganiserade. Svenska
skogs- och flottningsförbundet försummade i det längsta att sända upp några organisatörer. I
stället tillvaratog SAC möjligheterna att bilda en mängd LS-organisationer i älvdalarna och så
växte en relativt stark syndikalistisk rörelse upp i Norrbotten. De arbetare som inträdde i SAC
blev dock sällan anarkosyndikalister, utan sympatiserade ofta med det kommunistiska partiet,
som understödde dem i deras intressekamp. När LO:s Skogs och Flottnings äntligen började
organisera i Norrbotten, på samma platser där det fanns LS, blev det oundvikligen
organisationsstrider, vilka efter 1924 i sin tur ledde till meningsskiljaktigheter mellan å ena

sidan den nya AU-majoriteten i SKP, å andra sidan Linderot i Luleå och Hilding Hagberg i Kiruna. Kilbom och hans anhängare — vilka alltsedan Fackliga propagandaförbundets tid omkring 1920 varit särskilt angelägna om samarbete med syndikalisterna och 1927, i ”enhetens” namn, tillsammans med SAC:s toppar undertecknade ett småborgerligt anti-krigsupprop som komprometterade denna nya partiledning — hävdade att Linderot och Hagberg ”splittrade” när de sökte koncentrera de aktivaste fackliga krafterna till de LO-anslutna organisationerna eller motsatte sig att gruvarbetarförbundet skulle uppgå i Metall, vilket enligt AU motsvarade industriförbunds-principen. Kilbom sände upp en tidigare sekreterare i Fackliga propagandaförbundet, Emil Andersson, som sin man i Norrbotten. Denne var en utpräglad streber, som hoppades bli riksdagsman på syndikalisternas röster. Så fogades personliga motsättningar till de politiska mellan Emil Andersson, en tid distriktsordförande, och Sven Linderot som huvudredaktör för Norrskensflamman. (Emil Andersson slutade sin politiska bana som prenumerantvärvare på Social-Demokraten).

Den fackliga taktiken diskuterades redan på en konferens, sammankallad på partidistriktets initiativ, i september 1923, som ledde till bildandet av Norrbottens fackliga samorganisation (NFS). Konferensen blev, med 140 ombud representerande 12.000 organiserade arbetare, den största fackliga samling som genomförts i länet. NFS fick under sitt första verksamhetsår 6.000 medlemmar och organiserade bl.a. kampen mot den halv-fascistiska strejkbrytarorganisationen ”Arbetets frihet”, som bildat några lokalföreningar i Norrbotten, rekryterad främst bland tjänstemän men också bland en del demoraliserade arbetare och småbönder. Även representanter för de ”kolonister” eller nybyggare i Norr- och Västerbotten som Linderot omnämner i en av Norrbotten-artiklarna samlades till en särskild konferens, för vilken han hade ansvaret, i januari 1925. Kolonisterna krävde främst viktiga förändringar i sina kontrakt, vilka Norrländska Social-Demokraten viftade bort med hänvisningar till Norrlandskommittén. Då såväl som nu avfärdades den dubbelt exploaterade norrländska befolkningens krav med åberopande av ”sittande” utredningar och statliga kommissioner som i praktiken främst gick ”näringslivets” och ”företagarnas”, d.v.s. ytterst monopolkapitalisternas ärenden.

Tredje partisprängningen

Som Gerda framhållit hade familjen Linderot en relativt lycklig tid i Norrbotten. Men glasblåsare var traditionellt vandringsmän och Sven Lasse därtill en orolig ande som vant sig vid snabba uppbrott och långväga förflyttningar. Inför den första partistriden 1924 sökte han tjänsten som redaktör för Dalarnas Folkblad, som välkomnade honom varmt, men hans framställning avvisades av AU-majoriteten (Höglunds falang), som på goda grunder fruktade att denna tidning skulle bli ett lika stridbart oppositionsorgan som Norrskensflamman. I januari 1925 kom det en ny begäran, denna gång från andra sidan Atlanten, om att få överta Linderot. Det var en avdelning av Workers Party of America som önskade honom som redaktör för den svenskspråkiga Ny Tid i Chicago, efter Allan Wallenius (en landsflyktig finländsk kommunist som blivit en av Linderots närmaste vänner i Moskva). Denna gång tillstyrkte AU (Kilbom, Samuelsson, Flyg m.fl.) men distriktet i Norrbotten vägrade att släppa Linderot.

SKP hade inte rensats från opportunistisk genom brytningen med Höglund 1924. Partiets tillväxt och vidgade inflytande befästes inte med någon marxistisk skolning inom dess led. Parollerna från Komintern upprepades utan någon verklig analys av läget i det egna landet. Ledningens kurs växlade mellan revolutionära paroller och undfallenhet för reformisterna. Upprepade hänvändelser till socialdemokratins ledning om att den skulle ta de politiska initiativen uppammade illusioner om dess roll och utsuddade det kommunistiska partiets betydelse som arbetarklassens avantgarde. Försummelserna och den vacklande linjen påtalades av Sven Linderot på den sjunde kongressen i juni 1927, men han vann inget gehör hos den ledande trion Kilbom—Flyg—Samuelsson. På ett CK-möte i anslutning till

kongressen, den 7 juni, gjorde vänsteroppositionen, i Stockholm ledd av Hugo Sillén, ett nytt försök att få loss Linderot från Norrbotten. Han föreslogs som politisk sekreterare för hela partiet i stället för Kilboms anhängare Arvid Olsson. När den nya oppositionen ville driva frågan till votering avsåg sig emellertid Linderot bestämt nomineringen och bad CK att ansluta sig till Oskar Samuelssons förslag, nämligen att ena sig kring AU-majoritetens förord för Olsson och i stället utse honom (Linderot) till sekreterare för IAH, med placering i Stockholm, varigenom de framförda önskemålen om att han skulle beredas möjlighet att medarbeta i partiets centrala instanser enligt Samuelsson kunde anses tillgodosedda. Den 1 oktober 1927 flyttade Sven och Gerda Linderot till Stockholm och återinträdde i det internationella hjälparbetet, men Sven blev samtidigt facklig sekreterare. På ett CK-sammanträde den 7-10 januari 1929, då oppositionen, anförd av Sillén, Linderot och Edvin E. Persson, angrep AU-majoritetens och främst Nils Flygs opportunistiska ställningstaganden, förde vänstern på nytt fram Linderot som kandidat till posten som partisekreterare efter Arvid Olsson, medan högern förordade Oskar Samuelsson. Frågan kunde inte avgöras på mötet, men sedan de båda förslagen utsänts till CK-ledamöterna för omröstning valdes Samuelsson med tolv röster mot sju.

Under den tid som återstod till den tredje partisprängningen den 9 oktober 1929 tjänstgjorde Linderot alltjämt som partiets facklige sekreterare. Hans här omtryckta broschyr "Mondism eller klasskamp" och artikeln "Fackföreningsfrågan i partidiskussionen" sammanfattar den aktiva kamplinjen i den fackliga politiken under denna period, då socialdemokratin dels förnekade klasskampen, dels sökte kväva den genom överenskommelser med bourgeoisin och antifackliga lagar, för fortsatt kapitalistisk "rationalisering", och majoriteten inom AU slog till reträtt inför LO-ledningens angrepp mot den år 1926 bildade Enhetskommittén.

Sedan Norrskensflamman och Norrbottensdistriktet även denna gång säkrats för den riktning som i Sverige följde "världspartiets", d.v.s. Kominterns, linje kunde Linderot genom sin nya position i particentralen spela en huvudroll i uppgörelsen med högerflygeln. Ramen för historieskrivningen om denna sista partisprängning i SKP har också företecknats av Linderot i "15 år efteråt" och i någon mån kompletterats av undertecknad i ett bidrag till partiets historia ("Tre partisprängningar"). På det CK-möte i juni 1929 då oppositionen (representerad av en minoritet i de centrala instanserna) över hela linjen gick till angrepp mot högerriktningen för att den inte följt sjätte världskongressens linje inledde Linderot debatten om "Aktivering av partiet, Skapandet av ideologisk klarhet och kamp mot högerfarorna". Som särskilda risker i Sverige utpekade han:

1. Den svenska socialdemokratin står på Andra internationalens yttersta högerkant och bedriver en politik som är så reaktionär att även det kommunistiska partiet kan "dra åt höger".
2. Det egna partiets socialdemokratiska traditioner.
3. Den pacifistiska faran. Det förhållandet att Sverige haft fred i över hundra år och särskilt neutraliteten under världskriget hade skapat djupt rotade pacifistiska illusioner.
4. Den svenska arbetarklassens låga teoretiska nivå, som återspeglade sig även inom partiet.

Konkret kritiserade han bl.a. att driftscellerna inte politiserats och att det inte fanns några ledande lokala organ eller distriktsorgan. Han fann det synnerligen anmärkningsvärt att SKP sedan 1924 inte haft någon partidiskussion, vilken inte fick förväxlas med partistrid. AU hemlighöll skilda uppfattningar inom denna instans beträffande antikrigskampanjen 1927, sitt eget fördömande av Flygs artiklar om "arbetarmajoriteten" i riksdagen och ett kritiskt brev från Kominterns exekutivkommitté 1928. AU hade vidare försummat kontrollen över partitidningarna, som i skilda frågor kunde uppträda på olika linjer, och över riksdagsgruppen, som hemfallit åt opportunisterna. Han krävde slut på teknisk valsamverkan med socialdemokraterna och på den alltför legalistiska inställningen i det fackliga arbetet — ledande partikamrater hade "en vördnad för avtal, som är enastående".

Den teoretiska huvudfråga som diskuterades på detta CK-möte och under den efterföljande partidiskussionen var om Sverige utgjorde ett imperialistiskt land. Det förnekades av majoriteten i CK och AU, som också trodde på fortsatt kapitalistisk stabilisering, medan minoriteten hävdade att den svenska monopolkapitalismen var imperialistisk, bl.a. med hänvisning till kapitalexportens betydelse, och anslöt sig till KI:s analys av ”den tredje perioden”, som skulle medföra en ny kris och nya krig. Minoriteten stöddes i sin tur av KI:s exekutivkommitté, bl.a. genom ett öppet brev till partiets medlemmar om ledningens högeravvikelser, kring vilket diskussionen skulle ”föras så, att opportunistiska element i partiet avslöjas, att den ledande kadern förnyas och tillfälliga och främmande element utrensas ur partiet”. I sin kamp för att bevara apparaten, Folkets Dagblad/Politiken och majoriteten av medlemmarna valde Kilbom—Flyg—Samuelsson på eftersommaren att öppet trotsa KI:s ledning genom att begränsa diskussionen och snabbinkalla en extrakongress. Ett telegram från exekutiven som upphävde detta beslut avvisades med sju röster mot sex på ett AU-möte den 9 oktober, då Samuelsson förklarade att ”under nuvarande läge kan partiet ej böja sig för Kominterns och partiets stadgar”. Världspartiets representant i Sverige, Kullervo Manner, meddelade omgående att de som stött detta beslut suspenderats från sina funktioner i partiledningen. Den tredje partisprängningen var ett faktum och fick mycket svåra följder. De flesta medlemmarna följde för en tid Kilbom, medan tusentals andra beräknas helt ha lämnat den kommunistiska rörelsen. Förlusterna var särskilt stora i södra och mellersta Sverige. Partiets huvudorgan, Folkets Dagblad, med fastighet och tryckeri, samt Västsvenska Kuriren togs av kilbomarna. Frams förlag, som ruinerats genom manipulationer av Nils Flyg, gick i konkurs. Hela riksdagsgruppen, stadsfullmäktigegruppen i Stockholm och nästan alla fackliga funktionärer följde Kilbom. Operationen var nödvändig, skrev Sven Linderot i Kommunistisk tidskrift 1932, men ”1929 var blodförlusten katastrofal, vilket i hög grad berodde på operatörernas oskicklighet”.

Partiet återuppbyggs

Det fordrades en orubblig tillförsikt till den svenska arbetarklassen för att i detta läge — 1930 försvårat av den förödande ekonomiska kris som Komintern förebådat — fortsätta den revolutionära kampen. Sven Linderot, som enhälligt valdes till partiets ordförande på den första kongressen efter sprängningen, i december 1929, hade denna tillförsikt. Tillsammans med sina kamrater förmådde han även ingjuta den i det så småningom pånyttfödda partiet. Ljuspunkterna var Norrbotten och ungdomsförbundet, från vilket en ny kader överfördes. Ett nytt partiorgan, Ny Dag, startades i januari 1930. För det ideologiska arbetet publicerades Kommunistisk tidskrift och bildades Arbetarkulturs förlag, som inriktade sig på marxismens klassiker.

Sven Linderot har också råkat skriva en dikt, med vilken han velat hylla alla dem som medverkat i detta arbete. Ett avsnitt vittnar på sitt konstlösa sätt om hans egen identifikation med dem som bringat de nödvändiga offren:

Hon kom från Sundsvall, liten och mager,
hon lade en vissnad hand på vårt bord
så tog hon från fingret en sliten ring
det var vigselringen
hon en gång fått
av sin make.

Ty, han hade sagt, när du kommer ner (hon skulle till Serafen)
så ska du gå in på Ny Dag
vi har inte mer
men det sista vi ger
är vårt gamla äktenskapstecken.

Tyvär har jag glömt hennes namn
 men kanske hon aldrig sa det.
 Det är så med de stora i mänsklighet,
 deras sinne är ödmjukhet.
 Och tusentals lika har vi mött
 det är dessa som skapat Ny Dag.
 (Ny Dag 25-årsnummer, nr 13 1/2 1955)

Kravallerna vid brädgårdskonflikten i Halmstad våren 1931, generalstrejken i Ådalen efter arbetarmorden samma vår, sammanstötningarna i Clemensnäs i Västerbotten och Sandarna i Hälsingland 1932, sjöfolkets och byggnadsarbetarnas strejker 1933-1934 var de mest dramatiska händelser som markerade SKP:s på nytt växande inflytande inom arbetarklassen, sedan ”partiet äntligen börjat genomföra den vändning som skulle varit det väsentliga i själva partibildandet för femton år sedan, den nämligen, att i praktiken fränkänna socialdemokratins ledarskapet för massorna och självt gå in för att utlösa och leda de proletära klasstriderna mot bourgeoisie” (S.L. i Kommunistisk tidskrift 1932).

Efter den utkommenderade militärens nedskjutning av demonstrerade arbetarna i Lunde den 14 maj 1931, som under några dagar utlöste en sannskyldig mobilisering av den svenska arbetarklassen men så småningom kanaliseras in på ofarliga vägar av de reformistiska ledarna, hämnades reaktionen dels med hårda tukthusstraff mot aktionernas organisatörer, som skulle verka avskräckande och förlamande, dels med polisprovokationer mot kommunisternas möten, för att fälla fler av deras ledare.

Vid ett på sedvanligt sätt tillåtet möte på Norra Bantorget den 19 maj, där Sven Linderot var huvudtalare, gjorde ridande polis plötsligt chock för att ställa till med kravaller. Medan batongerna susade, polishästarna stegrade sig och en del av dem som försvarade talarstolen släpades in i polisbilar manade Linderot kallblodigt till lugn. Sedan torget ”rensats” återvände en del av publiken och Sven gick på nytt upp i talarstolen för att klargöra att det var fråga om en polisprovokation och be alla gå hem i god ordning.

Morgonen därpå kom polisen inte desto mindre till hans bostad på Kungsholmsstrand för att häkta honom. Åklagaren förebar att partiledningen eller Linderot personligen skulle ha organiserat ett uppror eller upplopp den 19 maj. Det är karakteristiskt att Sven Linderot i sin här återgivna försvarsinlägga, ”Kommunistiska partiet kan man inte sätta inom lås och bom”, vände anklagelsen mot hela den kapitalistiska offensiv, med strejkbrytare och militär som spjutspetsar, som dessa år riktade sig mot den svenska arbetarklassen. Klassjustisen dömde honom själv till åtta månaders straffarbete utöver de två han suttit häktad. I Linköpings nedslusade straffängelse sattes han att fälla handdukar, senare i snickeriarbete, men utnyttjade också tiden för att studera den historiska materialismen. Fängelset blev en del av hans universitet. Inte desto mindre var det en prövande tid för Linderot, som främst levde upp i kontakt med arbetarna, i mötenas och kampens atmosfär, i rörelsen. Hans förut undergrävd hälsa tog ytterligare skada. När han kom ut i friheten i mars 1932 var han mager som ett skelett, men ivrigare än någonsin att träda i verksamhet, berättar Gerda, som vid denna tid fortsatte det internationella hjälparbetet i IAH och IHR.

Redan 1929 ställde Linderot — det kan verka paradoxalt arbetarklassens enhet som en av de viktigaste frågorna i partiets splittring och kris (”Fackföreningsfrågorna i partidiskussionen”). Om taktiken i den sega kampen mot de uteslutningscirkulär som drabbade ledande kommunister och om Linderots egna fackliga insatser i Grov och Fabriks avdelning 36 har Hjalmar Werner berättat utförligt i ett brev (febr. 1971), som också belyser hur partiet genom årslångt tålmodigt arbete lyckades bryta igenom reformistledarnas spärar i fackföreningarna:

Oron på arbetsplatserna kulminerade i en spontan arbetsnedläggelse vid Armerad Betongs nybygge åt Tobaksmonopolet, en konflikt som dock omedelbart legaliserades genom att

fackföreningsstyrelsen — sex socialdemokrater och en kommunist — förklarade arbetsplatsen i blockad. På order av förbundsstyrelsen upphävdes sedan blockaden, men fackföreningen beslöt att fortsätta att med egna medel understödja de strejkande.

Sådan var bakgrunden när Grov och Fabriks förbundsstyrelse i början av 1931 beslöt utesluta fyra kommunistiska medlemmar ur fackföreningen: Sven Linderot, Gunnar Se-din, Sven Johansson och K. G. Karlsson . . . Uteslutningarna väckte en våldsam förbittring bland grovarbetarna och krav ställdes omedelbart att åtgärden skulle behandlas på fackföreningens möte. Kravet innebar att frågan skulle upptas på dagordningen på fackföreningens marsmöte (1931) och att de uteslutna skulle äga rätt att närvara och yttra sig om de anklagelser och beskyllningar som kunde ligga till grund för uteslutningsbeslutet. Avdelningsordföranden lät förstå att endast medlemmar ägde rätt att närvara och att de fyra uteslutna skulle nekas tillträde till mötet.

De kommunistiska medlemmarna i fackföreningen höll sammanträde för att diskutera taktiken vid fackföreningsmötet. Ledningen föreslog att man skulle ställa förslag vid fastställande av fackföreningsmötets dagordning att de uteslutna skulle få komma in och delta. Ett annat förslag ställdes att om dörrvakterna nekade de uteslutna tillträde skulle man ändå ta in dem i lokalen, även om detta måste medföra användning av fysiskt våld. Detta förslag segrade vid voteringen.

Vi, som blev i minoritet, samlades efteråt då vi ansåg att beslutet var olyckligt och skulle kunna leda till fackföreningens sprängning och för oöverskådlig tid försvåra vårt arbete för att samla grovarbetarna till aktiv facklig kamp. Några av oss — den mest framträdande var Yngve Almegren — kom överens om att det enda möjliga var att ordna ett extra möte med den kommunistiska gruppen med uppgift att upphäva det fattade beslutet. Vi gick hem till Sven Linderot och redogjorde för vad som hänt och framlade vår syn på saken att det viktigaste var hur vi skulle kunna fortsätta att arbeta för att tvinga förbundsstyrelsen att ändra ståndpunkt. Sven var helt överens och lovade att komma på extramötet och stöda denna uppläggning. Mötet kom till stånd och föregående mötes beslut upphävdes.

Man kan säga att med detta inleddes det arbete som tre år senare ledde till att vi erhöll majoritet i Grovs avd. 36, en majoritet som vi behöll under avdelningens hela fortsatta existens som egen förbundsavdelning.

Vid fackföreningsmötet blev förloppet något annorlunda än man tänkt sig. Vid fastställande av dagordningen väcktes förslag att de uteslutna skulle ha rätt att närvara. Under tiden debatten om förslaget pågick kom de uteslutna in dörrvakterna kände dem som goda kamrater och brydde sig inte om att följa de direktiv de fått av styrelsen. När den socialdemokratiske ordföranden upptäckte ett par av dem inne på mötet slog han klubban i bordet, förklarade mötet upplöst och avlägsnade sig ur Folkets hus fullsatta A-sal. Flertalet mötesdeltagare stannade kvar och Sven Linderot utvecklade den uppfattning vi var överens om, nämligen att det gällde att slå vakt om fackföreningens enhet men samtidigt slå tillbaka övergrepp av det slag förbundsstyrelsen begått. Mötet beslöt tillsätta en kommitté med uppgift att samla namn bakom ett krav att frågan om uteslutningarna skulle tas upp till behandling på ett kommande fackföreningsmöte. När listorna lämnades in på hösten samma år hade omkring sexhundra medlemmar ställt sig bakom kravet. Behandlingen dröjde emellertid. Så länge socialdemokraterna var ensambestämmande saboterades medlemmarnas krav. Det skulle dröja tre år, till hösten 1934, innan protestlistorna kom på fackföreningens dagordning. Under tiden hade mycket hänt, man hade bl.a. genomkämpat en nära årslång konflikt 1933-34 och fått tre kommunister, Valter Andersson, Yngve Almegren och Johannes Åkerlund, invalda i styrelsen.

Mötesbeslutet, som fattades med stor majoritet, blev att kräva av förbundet att uteslutningarna skulle upphävas. Förbundet svarade att återinträde kunde beviljas i den mån de

uteslutna arbetade inom förbundets verksamhetsområde. På det sättet hade man tillmötesgått fackföreningens krav men garderat sig mot Sven Linderot.

För att uteslutningarna inte skulle kunna användas i politisk buskpropaganda mot Sven gjorde fackföreningen vid ett senare tillfälle ett uttalande att han alltid uppträtt så att han hade fackföreningens fulla förtroende och var att betrakta som en god kamrat. Av de övriga uteslutna erhöll Sven Johansson återinträde 1936 och blev så gott som omedelbart invald i fackföreningsstyrelsen och sedermera ombudsman. K. G. Karlsson fick medlemskap 1938. Gunnar Sedin avled 1935, innan återinträden för de uteslutna hade börjat beviljas.

Att jag relaterat dessa händelser i detalj beror på att jag velat skildra inte endast en episod i Svens mångskiftande liv, utan den betydelse hans omdöme och medverkan haft i en utveckling som innebar en livsuppgift för flera av oss, som var aktiva deltagare. Hade vårt ställningstagande 1931 fått bestämmas av dem, som handlade i en anda av desperation och utan något långsiktigt perspektiv, hade utvecklingen utan tvivel blivit en annan både i Stockholms Grov och inom partiets fackliga verksamhet överhuvud taget.

Sven Linderots närmaste uppgift sedan han lämnat fängelset blev att organisera valkampanjen i Göteborg, där det 1932 bedömdes som särskilt viktigt att stärka positionerna. I dessa andra-kammarval, under vilka partiet gick fram under Kominterns paroll ”Klass mot klass”, fick det dock ännu bara 74.000 röster (3 procent) och två mandat, båda från Norrbotten, medan kilbomarna fick sex och socialdemokratin, som genom Wigforss krisprogram förnyat sin politik, med 114 mandat åter kunde överta regeringsansvaret. För SKP var det dock ett stort steg framåt i jämförelse med bottenläget 1930, då partiet vid kommunal- och landstingsvalen endast erhöll 17.000 röster i hela landet, därav 6.000 i Norrbotten, och var helt utslaget i Stockholm, Göteborg och de övriga viktigaste städerna.

Den fortsatta återuppbyggnaden av SKP ledde i valen 1936 till 96.000 röster och fem mandat, bl.a. tack vare en mer positiv enhetstaktik och fortsatta insatser i den fackliga kampen, varmed partiets kader och ledning övervann inte bara svårigheterna under kris och arbetslöshet utan också den förvirrande konkurrensen med kilbomarna, vilka i det längsta gav sig sken av att vara inte bara ett kommunistiskt parti utan även en sektion av Kommunistiska internationalen — trots en legalistisk och opportunistisk facklig politik som spelade i händerna på LO-ledningen och en fortsatt högerglidning, som slutade i fullständig politisk och moralisk upplösning. Partiet avslöjades som subventionerat av Ivar Kreuger och förvandlades under Nils Flygs ledning till ett nazistparti.

Enhetsfrågan utvecklas

SKP, som efter den tredje partisprängningen äntligen skapat sig en stabil och enhetlig ledning och börjat göra allvar av den marxistisk-leninistiska skolningen, räknade åren 1936-1938 nära 20.000 medlemmar, av vilka ett par tusen innehade förtroendeposter i fackorganisationerna. Det innebar inte desto mindre en stagnation, som inte motsvarade partiets växande politiska inflytande, konstaterade Linderot i några viktiga självkritiska artiklar inför CK-plenum i maj 1938. Han riktade bl.a. uppmärksamheten på mekaniska uppfattningar om ”enhetsval” i den fackliga rörelsen:

Grovarbetarklubben i Stockholm är troligen partiets bästa fackklubb ifråga om målmedvetet fackligt och politiskt enhetsarbete inom sin arbetsgrupp, och resultaten är glänsande. Men ändå vågar vi ta denna fackförening som exempel i vår kritik. Ty i varje val inom fackföreningen marscherar halvtannat tusental socialdemokratiska arbetare till valurnorna för att slå ut kommunisterna. Och detta betyder att dessa socialdemokrater fortfarande betraktar vår enhetstaktik som en manöver, som en ny form för kamp mot de socialdemokratiska arbetarna. Ser vi på Metall i Göteborg märkes samma företeelse. Man föreslår

”enhetsval”. Socialdemokraternas fackklubb avslår, och så går det löst. Med all rätt lägger vi skulden på enhetsmotståndarna i den socialdemokratiska ledningen, och med all rätt sätter vårt parti alla klutar till för att den kommunistiska listan skall segra. Men varför skriver vi artiklar och flygblad ”för enhetslistan”, mot socialdemokraterna? Då vi faktiskt misslyckats i vår strävan att skapa enhet över partigränserna, då vi tyvärr slåss på två parti-fronter, socialdemokrater mot kommunister (kring båda grupperar sig givetvis partilösa sympatisörer), så skall vi klart utsäga detta. Vilket inte hindrar oss, tvärtom, att appellera till alla arbetare som är mot splittringen att rösta med kommunisternas lista för att därmed stödja det parti som ensamt arbetar för att skapa arbetarnas enhetsfront. Om kommunisterna sedan vinner drabbningen med, låt oss säga, 2.500 röster mot 2.450, varför skall vi då i partipressen säga att ”enhetslinjen” eller ”den radikala listan” segrade? Arbetarna, både inom och utom partiet, måste ju därav få den uppfattningen att vi vill gömma kommunistiska partiet bakom enhetskulisser. De vet ju nämligen att kampen stått emellan kommunister och socialdemokrater. Och de radikala arbetare som finns bland de 2.450 drives av vår terminologi till den uppfattningen, att de måste kasta loss från sitt socialdemokratiska parti om de vill vara anhängare av enhetsfronten. De stärkes i sin tro att vår enhetsfronttaktik är en manöver mot deras parti och icke mot den gemensamma klassfienden, att ”enhetsfront” uttrycker kommunism gentemot deras socialdemokratiska åskådning, och så blir de ett lättvunnet byte för de reaktionära reformistledare vilka fruktar enhetsfronten som pesten. Man behöver ju bara kasta en blick på den svenska arbetarrörelsen för att förstå, att frågan om enhetsfronten är en fråga om att vinna de socialdemokratiska arbetarna i deras egenskap av socialdemokrater för gemensamt uppträdande med kommunisterna i gemensamma intressefrågor. Underordnade partiintressen kommer oss ofta att glömma detta. Det finns säkert ingen partiorganisation som icke i en del fall underlåter att vända sig till närmaste socialdemokratiska organisation med förslag om aktionsenhet även där detta vore synnerligen motiverat och ägnat att befrämja enhets-tanken. Man vill inte att socialdemokraterna skall ha någon ”ära” av kommunisternas initiativ.

(”Partiet och enhetsfronten”, Ny Dag 18.5.1938).

Linderot vände sig energiskt mot missuppfattningen att enhetsfronten var ”något som vi satt i stället för partiets självständiga framträdande” eller ”slutsumman av vad vi vill i politiken” i innevarande epok. Dessa missuppfattningar måste undanröjas därför att de ”inverkar naturligtvis menligt på arbetet för att allsidigt stärka partiet, vilket dock är en oeftergivlig förutsättning för att nå fram till enhetsaktioner med arbetarrörelsens huvudstyrkor”.

I fortsättningen av sin artikelserie underströk Linderot vidare nödvändigheten av att även under arbetet för enhetsfronten fortsätta en oavslutad kamp mot reformismens teorier:

Att enhetsfrontens taktik inte endast tillåter, utan rent av förutsätter en saklig kritik av reformismens teori och praktik, och att denna taktik icke upphäver de principiella motsättningarna mellan kommunismen (marxismen) och reformismen har partiet haft svårt att tillägna sig en riktig förståelse för. Många av våra propagandister har haft mångårig träning i att skära reformister över en kam och stämpla dem som förrädare och skurkar. När partiet påvisat att denna visserligen enkla och lättfattliga propaganda i alla fall är oriktig, har man inte vetat vad man skulle ta sig till med, och så har det blivit skralt med den vederhäftiga och sakliga idédebatt som dock är nödvändig inom arbetarrörelsen. Och inom partiet har resultatet som sagt blivit en viss vacklan och osäkerhet ifråga om ställningen till socialdemokratin.

(”Förhållandet till socialdemokratin och dess vänster”, Ny Dag 19.5 1938).

Beträffande vänstern inom socialdemokratin avvisade Linderot eventuella föreställningar att denna skulle företrädas av trion Z. Höglund—Arthur Engberg—Ivar Vennerström, som en tid

fronderat mot paret Per Albin Hansson—Gustav Möller. Den juntan sprängde Per Albin utan svårighet efter valsegern 1932. Den verkliga vänstern inom svensk socialdemokrati var inte organiserad som någon fraktion och hade inget program:

Denna vänster finns i de djupa leden, bland de klassmedvetna, socialdemokratiska arbetarna i fackföreningarna. Från dessa kommer resolutionerna mot ”tredje mans rätt”, från dessa kommer protesterna mot Möllers arbetslöshetsförsäkring, från dessa djupa led kommer krav på bättre semesterlagstiftning, och det är detta folk som i harmfyllda uttalanden kräver en annan politik från regeringens sida mot det blödande spanska folket.

Det var denna vänster som kommunistiska partiet måste understödja, dessa klassmedvetna arbetare inom socialdemokratin som tillsammans med kommunisterna måste bli fundamentet för den proletära enhetsfronten i Sverige. Och det var den i partiet gentemot denna vänster kvardröjande sekterismen som ”måste skoningslöst utrotas”:

Ty först i samverkan med de klassmedvetna massorna inom socialdemokratin och fackorganisationerna blir det möjligt att pressa den socialdemokratiska ledningens kurs åt vänster. Vilket också är nödvändigt.

De orden kan sägas sammanfatta den masslinje som Sven Linderot förfäktade och utvecklade som den enda möjliga för att uppnå politiska resultat.

Kampen mot fascismen

Efter fascismens maktövertagande i Tyskland 1933, som Kominterns vänsterlinje från 1928, under parollen ”Klass mot klass”, inte kunnat förhindra, och å andra sidan efter positiva erfarenheter av en ny enhetsfronttaktik i Frankrike 1934, senare benämnd folkfront, fastställde Georgi Dimitrov på sjunde världskongressen Kommunistiska internationalens nyorientering i kampen mot fascismen och kriget. Nu måste även de ”borgerligt demokratiska” fri- och rättigheterna försvaras genom en bred antifascistisk samling. Till och med överenskommelser med socialdemokratiska och borgerliga vänsterpartiers ledningar kunde tjäna detta syfte och de kommunistiska partierna tänkas inträda i enhetsfrontsregeringar, om dessa understöddes av mäktiga massrörelser. Grundvalen för den antifascistiska samlingen var aktionsenhet mellan kommunistiska, socialdemokratiska och partilösa arbetare, vars enda villkor formulerades av Dimitrov:

Kommunistiska internationalen ställer inga som helst villkor för aktionsenheten med undantag av ett enda, elementärt och för alla arbetare antagligt villkor, nämligen att aktionsenheten riktar sig mot fascismen, mot kapitalets offensiv, mot krigsfaran och mot klassfienden.

I Sverige hade kampen inriktats mot fascismen redan i SKP:s manifest ”Solidaritet med Tysklands arbetande folk” den 4 februari 1933 och frågan om den antifascistiska enhetsfronten genom gemensamma aktioner ställts i Centralkommitténs öppna brev ”till den socialdemokratiska partistyrelsen, alla socialdemokratiska organisationer och arbetare” den 24 mars samma år. Men framför allt kunde Sven Linderot på sjunde världskongressen påvisa partiets praktiska insatser för aktionsenhet med de socialdemokratiska arbetarna, i kampen mot antifackliga tvångslagar, mondismens klassamarbete, den kapitalistiska offensiven under den ekonomiska krisen och fascismen. (”Vägen till den svenska arbetarklassens enhet”).

Fascism betyder krig, hade Komintern förklarat redan 1923. Sanningen i denna tes blev klar i hela dess vidd efter general Francos uppror mot den spanska republiken och folkfronten 1937, som genom fasciststaterna Tysklands och Italiens öppna intervention blev det andra världskrigets förspel. Den solidaritetsrörelse för Spaniens folk som utvecklades av SKP, i samarbete med vänstersocialdemokrater som Georg Branting och andra antifascister, blev ett övertygande vittnesbörd om de svenska kommunisternas proletära internationalism. Utöver den

politiska kampanjen och de humanitära insatserna, som engagerade hela partiet, ställde omkring femhundra ungdomar, praktiskt taget alla medlemmar i eller sympatisörer till den kommunistiska rörelsen, upp som frivilliga i den spanska republikens kamp på liv och död. Den svenska kontingentens förluster, däribland 172 stupade, vittnar om modet och självuppoffringen bland dessa ungdomar, vilka insåg vad fascismens seger skulle medföra — i det perspektiv som tecknats i Sven Linderots tal ”Frihetsfront mot fascism och krig” den 9 mars 1938.

Vid partiets 20-årsjubileum i maj 1937 hälsade Dimitrov den svenska sektionen av Kommunistiska internationalesen särskilt för att den alltid hållit den proletära internationalesens fana högt. Sven Linderot framhöll vid samma tillfälle den lärdomen, att ”när vi lyckats skapa en enhetsfront och en folkfront såsom i Spanien, då har vi förskaffat oss de medel, med vilka vi kan bevara och ytterligare utbygga våra demokratiska fri- och rättigheter och slutligen förverkliga slutmålet — socialismen”. Kampen mot fascismen förbands med försvaret av den nationella friheten, sedan Hitlertyskland underlagt sig Österrike och Tjeckoslovakien och nazismen även i Sverige, i mer eller mindre öppet förbund med en del av den svenska monopolkapitalismen, som en femte kolonn hotade både arbetarklassens demokratiska erövringar och landets oberoende. På partiets elfte kongress den 6-9 april 1939 ställde Linderot kampen för folkets frihet och Sveriges oavhängighet som huvuduppgift:

Hur många gånger har vi inte under senare år påvisat vad nazisterna driver för slags verksamhet inom Sverige? Är det inte klart och borde det inte i varje fall vara klart, att Sveriges land och folk hotas till sin nationella oavhängighet och frihet av den tyska fascismen?

Vad betyder detta för den svenska arbetarklassen? Om den hitlertyska fascismen vinner framgång, så vet vi alla att det betyder krossandet av arbetarrörelsen i Sverige, det betyder upphävandet av alla de demokratiska friheter som de svenska folkmassorna tillkämpat sig, det betyder judepogromer, bödelsyxor, koncentrationsläger och medeltida barbari. Därför måste speciellt för den svenska arbetarklassen och det svenska arbetande folket den centrala frågan i dag vara: Hur försvara landets oavhängighet mot den tyska fascismens hot?

Arbetarna blir nationalister, kommunisterna har plötsligt gjort en helomvändning, säger man, och blivit nationalister. Men vi har aldrig varit och är icke nationella nihilister. I enlighet med marxismen-leninismens teorier förklarar vi att den nationella friheten är en grundval för arbetarklassens frihet och oberoende. Vi är icke nationalister i detta ords vedertagna betydelse. Men vi är pålitliga och energiska anhängare av folkets nationella oavhängighet.

Sedan han konstaterat att däremot ”kapitalet har aldrig känt sig bundet av något fosterland” och riktat uppmärksamheten på antisemitismen i bondeförbundet, som då samverkade med socialdemokratin i regeringen, samt femte kolonnen i Svensk-tyska föreningen och Flygs parti, vände sig Linderot mot dem som utsådade en handlingsförlamande defaitism:

Man söker också skapa pessimism bland folket. ”Det lönar sig inte att stå fascismen emot”, säger en del. ”Ett så litet land som Sverige, vad kan det göra?” Denna pessimismens propaganda är ytterligt farlig och det är en huvuduppgift att övervinna alla sådana pessimistiska stämningar som har uppammats. De är kapitulanter som inte tror på massornas kraft. De är med eller mot sin vilja kapitulanter som undergräver det viktigaste och väsentligaste för en framgångsrik kamp mot det fascistiska hotet, nämligen folkets egen försvarsvilja.

Därför måste en obönhörlig kamp föras mot dessa kapitulanter.

Sammanfattande vill jag säga att för den svenska arbetarklassen står i dag frågan om kampen för folkets frihet och landets oavhängighet såsom frågan om liv eller död.

Linderot förklarade att det svenska folket aldrig kunde vara neutralt mot fascismen. Huvudfrågan var inte huruvida Sverige skulle vara neutralt eller inte, utan hur vi skulle kunna försvara vår oavhängighet. Bättre förbindelser och samarbete med Sovjetunionen samt ett nordiskt försvarsförbund var de bästa garantierna inför fascismens uppmarsch. En konferens med representanter för broderpartierna i Norge och Danmark, för ett nordiskt försvarsförbund mot det nazistiska Tyskland, hade avhållits i Stockholm redan 1938. Men tanken på ett gemensamt nordiskt försvar mot Hitlertyskland föll när det första kriget mellan Finland och Sovjetunionen 1939-1940 drev den svenska samlingsregeringen under Per Albin Hansson till öppen materiell, ekonomisk, politisk och militär uppslutning (den sistnämnda genom vapensändningar och frivilligkår) på Finlands sida. Detta ingripande, under parollen ”Finlands sak är vår” och en hysterisk kampanj genom alla massmedier mot Sovjetunionen, var nära att fullständigt bekräfta Kominterns och partivänsterns varningar 1929 för den svenska monopol-kapitalismens aktiva deltagande i ett kommande krig mot Sovjetunionen. Regeringens nya förklaring om Sveriges ställning såsom ”icke-krigförande” gjorde det nödvändigt för det nu hästskt förföljda kommunistiska partiet att i första hand försvara landets neutralitet och därmed det egna folkets fred och frihet. Denna taktiska huvudlinje måste fullföljas sedan Norge och Danmark den 9 april 1940 ockuperats av Hitlertyskland, samtidigt som partiet utvecklade sitt solidaritetsarbete för fascismens offer och politiska flyktingar från de skandinaviska broderländerna, vilka riskerade att av samlingsregeringens polis utelämnas åt Gestapo.

Hetskampanjen mot SKP ledde till att en grupp officerare, under ledning av landsfiskalen i Luleå, den 3 mars 1939 sprängde Norrskensflammans tryckeri och fastighet i luften — ett attentat som krävde fem människoliv. I början av februari organiserades en väldig polisrazzia mot partilokalerna, tidningarna och enskilda medlemmar över hela landet. 3.000 poliser deltog i aktionen och hela ton av material samlades ihop på polisstationerna utan att ringaste belägg kunde påträffas för kommunisternas påstådda ”landsförrädiska verksamhet”, som i själva verket åsyftade deras socialistiska solidaritet med Oktoberrevolutionens land. Kommunistiska statstjänare förflyttades från sina anställningar, LO:s ledning utsände cirkulär som förbjöd val av kommunister till fackliga förtroendemän och aktiva fackföreningsmän uteslöts ur sina organisationer. Kända kommunister och andra motståndare till krigsaktivismen utplockades av de militära myndigheterna och inspärrades i svenska koncentrationsläger. I början av 1940 infördes transportförbud mot den kommunistiska pressen, som ett led i strävandena att fullständigt illegalisera partiet. Hetskampanjen mot partiet och förföljelserna mot enskilda medlemmar ledde till att det förlorade 9.000 medlemmar av tidigare 18.000, men kadern stod fast och ledningen var orubbat enhetlig. Partiets tidningar kom ändå fram till läsarna på nya, oanade vägar. En ny veckotidning med avläggare ute i distrikten, Folkviljan, startades och blev en utomordentlig framgång. Trots alla våldsamma angrepp och provokationer höll partiets band till arbetarklassen och vid andrakammarvalen 1940 till och med ökade partiet sitt röstetal till 101.000 röster (mot 96.000 år 1936).

Sven Linderot framträdde under detta svåra skede inte bara som det okuvliga kommunistiska partiets auktoritative ledare, utan därmed också som den främste försvararen av Sveriges fred och nationella frihet, mot fascismen och krigets krafter. I remissdebatten hösten 1939, efter det andra världskrigets utbrott:

Om Sveriges folk blir angripen, *från vilket håll det vara månde*, så att folket är utsatt för hotet att dragas in i kriget och Sveriges folk står inför risken att förlora sin nationella oavhängighet, då skall också Sveriges folk vara parat att med alla de krafter som står till buds gå ut till kampen, gå till fronten och kämpa för landets frihet och oavhängighet. I den kampen kommer den svenska arbetarklassen att vara den pålitligaste och stridsdugligaste delen av folket.

På en partikonferens i Stockholm den 22-23 februari 1941:

Vi måste visa att den nationella friheten förutsätter frihet inom nationen, vilket emellertid inte får förstås mekaniskt så att vi först i ett socialistiskt Sverige vill kämpa mot inkräktare. Det är vi beredda att göra även i ett borgerligt Sverige.

I första kammarens debatt samma månad, när han i polemik mot högerprofessorn Andréén förklarade att kommunisternas ståndpunkt är ...

att socialismen inte kan utbredas genom att man med våld, med bajonetterna, försöker påtvinga massorna inom det ena eller det andra folket socialismen, att Sovjetunionen såsom en stat som bygger på socialismens grundvalar icke kan och icke kommer att försöka att med maktspråk undertrycka i detta konkreta fall Sveriges nationella frihet. Det är den förutsättning från vilken vi utgår och måste utgå såsom kommunister. Frågan, om vi vilja försvara Sverige mot vem det vara månede, besvarar vi med ja, herr Andréén. I samma anledning bestrider vi att det förelegat eller föreligger eller kan komma att föreligga en önskan ifrån en socialistisk stat att undertrycka Sverige och dess nationella frihet.

Trots dessa otvetydiga förklaringar intensifierades förföljelserna mot SKP såsom "landsförrädiskt", under påhejningar från just de krafter som ville underordna Sverige under Hitlertyskland och verkligen var beredda att förråda sitt land. I juni 1941 gjorde den svenska polisen en ny razzia mot partiets lokaler och enskilda kamrater, även denna gång förgäves, om man i detta sammanhang kan bortse från att en norsk medborgare som kommit in i Sverige illegalt anhölls hos en svensk partikamrat i Stockholm, senare utlämnades till de nazistiska ockupationsmyndigheterna och avrättades. Sådana fall hörde till samlingsregeringens polisiära rutin.

Efter Tysklands angrepp mot Sovjetunionen den 22 juni 1941 utfärdade Hitlers högsta polischef, riksledaren för SS, krigsförbrytaren Himmler, en rapport i vilken Sveriges kommunistiska parti betecknades som "en av Kominterns rörligaste och farligaste aktionscentraler" och dess ordförande, Sven Linderot, utpekades som särskilt skadlig för Hitlertyskland. Aktstycket citerades och kommenterades av Linderot själv i den här återgivna artikeln "Himmlerska sagor och svenska ulvars tjut". Till ulvarna hörde den svenska polisen, som omgående kallade Linderot till förhör. Han ställde sig naturligtvis inte till förfogande hos Hestapo, som samarbetade med Gestapo. Trots att den svenske riksdagsmannen efterspanades över hela landet och efterlystes med signalement i radio förblev han oåtkomlig. Först sedan partiledningen fått vissa garantier och riksdagen samlats återvände han, alltjämt utan att upptäckas. Knut Senander berättar i ett brev (10.2.71):

Undertecknad fick det ärofulla uppdraget att, sedan riksdagen samlats, återföra Linderot till en legal tillvaro. Linderot var inte lätt att känna igen, då han anlagt helskägg. Men hans gängliga figur röjde honom. Vi följdes åt i bil till en barberare som befriade honom från skäggväxten, varefter han inställde sig på Kungsgatan 84 och per telefon anmälde sig till en måttlöst häpen polis, som i månader förgäves spanat efter Linderot. Nu var polisen angelägen om att få vetskap om hans illegala adress, men misslyckades och fick nöja sig med upplysningen, att han inte vistats på Kungsgatan 84.

Strax efter höll Linderot en svidande vidräkning i riksdagens första kammare med undfallenheten för Hitler och polisens intima samarbete med Gestapo. Det talet blev till en glänsande uppgörelse med allsköns reaktion och formade sig till ett anatema över anpassningar och verkliga fosterlandsförrädare.

Men risken för ett förbud mot kommunistiska partiet var långt ifrån avvärd, som framgår av Linderots tal i första kammaren den 23 oktober 1941, "Grundskott mot demokratin". Ett led i försöken att isolera kommunisterna var att söka rensa ut dem ur fackföreningarna och eventuellt få dem att bilda egna fackföreningar. Detta klumpiga försök avvisades av Linderot på den ovannämnda partikongressen 1941. I stället fick partiets paroll i den fackliga kampen, "Bryt lönestoppet!", som riktade sig mot det faktum att arbetarfamiljerna inte ens genom sina

fackliga organisationer tilläts kompensera sig för de oavbrutna prishöjningarna under krigsåren, en allt starkare genomslagskraft på arbetsplatserna.

Efter slaget vid Stalingrad, den avgörande vändpunkten i det andra världskriget, kunde även Sveriges kommunistiska parti, bland många andra krafter i den antifascistiska fronten, skjuta fram sina positioner och övergå till offensiven. Rubriken ”Ny kurs”, över Linderots tal på SKP:s rikskonferens den 20 juni 1943, återspeglar inte bara förändringarna i den svenska regeringens utrikes- och försvarspolitik, genomdrivna av den folkopinion som främst SKP väckt, utan även förutsättningarna för en ny och djärvare kommunistisk politik. Här klargör Linderot bl.a. skillnaden mellan det klassarbete som socialdemokratin gjort till sin politiska princip och den samverkan mellan skilda klasser och grupper som kommunisterna eftersträvade i kampen mot fascismen. Här återknyter han också till den tidigare framförda fackliga linjen: gemensamma aktioner, inte kamp om styrelsemandaten (som en del förut förföljda eller trakasserade kommunister fann frestande, när de nu började vinna överhanden igen). Han förklarade djärvt och öppet: ”Vi måste komma dithän, att fackföreningsfolket upphör med indelningen i kommunister och socialdemokrater och börjar diskutera såsom medlem till medlem om gemensamma fackliga angelägenheter, oavsett partitillhörighet.” I perspektivet för denna masslinje formulerade han också uppgiften att ”skapa ett marxistiskt enhetsparti”, som måste förberedas genom gemensamma aktioner och påtagliga resultat för arbetarklassen. Flera satser ur detta tal är högaktuella: ”Propagandans uppgift är att skapa förutsättningar för aktionerna. Det är värdelöst att stoltsera som duktiga marxister-leninister om man inte i praktiskt arbete omsätter sina kunskaper.”

Mass- och enhetslinjen fullföljdes ett år senare, på tolfte kongressen i maj 1944, som antog nya ”grundsatser” för SKP, sedan Komintern upplösts och respektive kommunistiska partier måste utarbeta självständiga program. Detta marxistiska principprogram skulle senare kompletteras med ett konkret handlingsprogram. Under mellantiden lade emellertid socialdemokratin och landsorganisationen fram ett relativt radikalt dokument, kallat ”Arbetarrörelsens efterkrigsprogram”, som upptog en rad av den svenska arbetarklassens krav. Sven Linderot övertygade partiledningen i övrigt och rev med sig en enhällig kongress så att SKP gav sin anslutning till detta ”27-punktprogram”. Den övertygande motiveringen finner vi, tvärs genom den nödvändiga teoretiska polemiken mot den socialdemokratiska ideologin, i artikeln ”Kommunisternas dagsprogram”.

I detta års andrakammarval registrerades de parlamentariska resultaten av partiets kamp mot lönestoppet, mot fascismens krafter, för demokratin och arbetarnas intressen. SKP ökade sitt röstetal från 101.000 år 1940 till 265.000 och antalet mandat från 3 till 15. Transportförbudet hade upphävts 1943 och året därpå hade praktiskt taget alla tidigare ur fackföreningarna utslutna kommunister återfått inte bara sina medlemsböcker utan i många fall också nya förtroendeposter. Inför det nederlag för fascismen som var beseglade och de nya politiska mål som motståndsrörelserna i Europa bar fram väcktes stora förhoppningar och ny aktivitet även hos den svenska arbetarklassen. Metallarbetarna var de första som gick till aktion för att bryta lönestoppet och återställa sitt ekonomiska läge från 1939, i relation till de väldiga vinster som metallverkstädernas ägare inhöstat under krigsåren.

Metallstrejken 1945

Metallstrejken, som varade i fem månader vintern och våren 1945 och omfattade 130.000 arbetare, är den största konflikt som utkämpats av den svenska arbetarklassen sedan storstrejken, men när detta skrives har dess historia ännu inte framlagts och den har heller inte analyserats. I ett brev (19.2.1971) gör Hilding Hagberg gällande om strejkens bakgrund:

Nu efteråt vet vi att den räddade regeringen både från hotet om amerikansk bombning av Göteborg och från att vid dåvarande läge säga upp avtalen med Hitlertyskland — det gällde främst kullagerleveranserna till det tyska flygvapnet. Det fanns ett starkt drag av

storpolitiskt djävulskap över det hela som komplicerade konflikten. Om Sven kände till detta vet jag inte, han nämnde aldrig därom. Bäst hade varit om man väntat med metallstrejken ett år, men det är lätt att vara efterklok.

Hur det än förhåller sig med ovannämnda komplikationer ansåg sig Verkstadsföreningen ha en så stark ställning att den kunde riskera konflikten. Den höll på att genomföra en omställning från krigs- till fredsproduktion och var inte så känslig för en arbetsnedläggning. Men framför allt förlitade den sig på LO-ledningen och Metalls ordförande, Oscar Westerlund, vilken redan som medlem av SKP (under Kilboms ledning) i partiets fackliga utskott och i förbundsstyrelsen alltför gärna kapitulerat för arbetsköparna.

Inför avtalsrörelsen 1944-45 uppmanade LO:s representantskap de enskilda förbunden att icke begära generella lönehöjningar. Metalls avtalskonferens i september 1944 fastställde emellertid ett krav på 15 öre i löneförhöjning, mot förbundsstyrelsens förhandlingsbud, med prutmån, på 8 öre. Den av konferensen valda underhandlingsdelegation, sammansatt av 8 kommunister, 2 partilösa, 5 representanter för förbundsstyrelsen och 4 för gjutarförbundet, underkändes av socialdemokraterna på konferensen. Det stärkte givetvis verkstadsägarna i deras förhoppningar. Deras provokatoriska motbud innebar försämringar av avtalen. Förhandlingarna strandade. Förbundsstyrelsen ordnade i januari en första omröstning bland medlemmarna om en eventuell nedprutning av kraven, men arbetarna sade nej. Westerlund kunde redan då ha utnyttjat förbundsledningens vetorätt, men valde att låta dem gå ut i en strejk som formellt leddes av förbundet och undergräva arbetarnas kampvilja genom egen passivitet och upprepade omröstningar, innan han slutligen i juni vid bordet underskrev det 8-öresbud som arbetarna in i det sista avvisat — om än med för varje omröstning minskad majoritet. Arbetsköparna och reformistledarna samverkade för att trötta ut arbetarna och samtidigt beröva kommunisterna deras starka inflytande inom det största fackförbundet. De lyckades därmed, såtillvida som arbetarna tvingades acceptera 8 öre i stället för 15 och partiet ännu inte lyckats återuppbygga den starka ställning SKP hade inom Metall vid det andra världskrigets slut, men å andra sidan lyckades metallarbetarna ändå bryta lönestoppet och de skapade ett bättre utgångsläge för andra arbetargrupper i deras fackliga kamp under de närmaste åren.

Taktiken under metallstrejken föranledde häftiga diskussioner inom partiledningen. Sven Linderot var den som först gick in för att organisera den ofrånkomliga reträtten och avblåsa strejken, men han hade i det längsta svårt att övertyga andra kamrater i partistyrelsen, främst Set Persson, som ville att den skulle fullföljas in i det sista. Frågan om kommunisternas ledning av strejken har inte bedömts slutgiltigt, men de kamrater som till skillnad från Linderot och hans meningsfränder inte insåg reträttens nödvändighet underskattade i varje fall styrkan i klassfiendens front, där kapitalet, statsmakten och den högsta fackliga ledningen samverkade mot arbetarklassen.

Trots att diskussionerna om taktiken under metallstrejken uppenbarade en växande motsättning, som vidgades även i andra frågor, mellan Linderots linje och en sekteristisk falang, främst företrädd av Set Persson — en motsättning som försvagade partiet i dess helhet — visade valresultaten alltså ett ökande förtroende för SKP:s politiska linje, sådan den präglats av Linderot och faststälts av kongresserna. Vid kommunalvalen 1946 uppnådde således partiet sina högsta siffror under hela sin historia: 372.000 röster, d.v.s. 11,3 procent av samtliga avgivna röster. Den siffran bör jämföras med det bottenläge som noterats vid valen närmast efter den tredje partisprängningen 1929: vid kommunal- och landstingsvalen 1930 hade SKP i hela landet samlat endast 17.000 röster. Det är från denna utgångspunkt som man bör mäta Linderots och hans kamraters insatser och den framväxande masslinjens betydelse.

Demokratiskt handlingsprogram

På den trettonde kongressen 1946 höll Sven Linderot ett stort tal, här återgivet under rubriken ”Demokratiskt handlingsprogram”, vilket framstår som en nästan utmanande dristig framflytt-

ning av positionerna. Skulle vi i dagens läge våga eller kunna ställa frågan om en skiljelinje mellan demokratiska och reaktionära krafter på ett liknande sätt? Det är i det sammanhanget inte så mycket fråga om huruvida hypotesen om en fredlig utveckling sedan 1946 skulle ha visat sig mindre välbetänkt eller redan då borde ha ersatts med försäkringar om partiets obrottsligt revolutionära nit och enständiga varningar för den härskande klassens våldsmakt. Den verkligt politiska frågan är huruvida det kommunistiska partiet inte nu (och inom överskådlig framtid) lika väl som då måste söka samla alla tänkbara bundsförvanter på en enhetslinje som ytterst befördrar även kampen för socialismen. Frågan gäller att både skilja emellan och förena ett handlingsprogram för den närmaste etappen och partiets revolutionära mål.

Mellan situationen 1946 och läget 1972 ligger bland annat det kalla krigets period, med dess bistra politiska polarisering och omedelbara hot om ett tredje världskrig, som i sin tur framkallade fredsrörelsen och partiets mobilisering i internationella aktioner som Stockholmsappellen mot atomvapen 1950. Men styrkeförhållandena omedelbart efter det andra världskriget och de befriade folkens rättmätiga förhoppningar var sådana som Linde-rot här beskriver dem. Han varnar inte desto mindre för fascismen även efter Hitlertysklands krossande och framhåller nödvändigheten av att i den fortsatta kampen söka samla alla goda krafter. I Sverige borde enigheten om arbetarrörelsens efterkrigsprogram utbyggas med det demokratiska program som han här skisserar. Att socialdemokratin övergav sitt eget handlingsprogram, sedan regeringen Erlander anslutit Sverige till Marshall-planen, och att styrkeförhållandena skiftade så att Linderots perspektiv inte kunde förverkligas innebar inte att det var opportunistiskt, inte ens att det var orealistiskt eller att han underskattade fiendens krafter och möjligheter. Huvudlinjen i denna strategi — att bryta monopolkapitalismens makt — hade formulerats med klarhet och skärpa redan på 30-talet, exempelvis i Sven Linderots broschyr "Sverige åt folket!" (1938) och gäller alltså.

Den förändrades heller inte av den antikommunistiska kampanjen 1948 efter "Pragkuppen", d.v.s. ett reaktionärt kuppförsök som avvärjdes genom de tjeckiska arbetarmassornas mobilisering utanför parlamentet. Då ville Tage Erlander, som vid Per Albin Hanssons död hösten 1946 blivit partiledare och regeringschef, göra varje fackförening till ett slagfält mot kommunisterna. Det riktiga svaret var knappast, som Set Persson och hans anhängare menade, att "skärpa" kampen mot socialdemokratin, d.v.s. att låta sig provoceras, utan att lugnt och tålmodigt förklara partiets politik och innebörden av exempelvis begreppet demokrati, så som Linderot gjorde i sin stora disputation med Erlander i Stockholms konserthus (tusentals människor lyssnade även på Hötorget). Naturligtvis inte för att söka övertyga Erlander eller andra SAP-ledare, utan för att upplysa de socialdemokratiska och partilösa arbetarna.

Andrakammarvalen 1948 ledde till ett första bakslag efter partiets frammarsch efter kriget. Orsaken var inte bara den våldsamma antikommunistiska kampanjen på alla nivåer, den spärrelid i utrikespolitiska frågor varmed de "fyra demokratiska partierna" vände uppmärksamheten från SKP:s kamp för det arbetande folkets intressen och den skendebatt om demokrati kontra diktatur i vilken såväl Tingsten i Dagens Nyheter som Erlander i SAP dränkte alla klassfrågor. I stället för den breda demokratiska front mot reaktionen som 13:e kongressen uppställt som mål hade det under den amerikanska imperialismens tryck bildats en bred reaktionär front mot demokratin, mot det kommunistiska partiet, som drev det helt över på defensiven. Men en annan avgörande orsak var oenighet inom partiets kader om hur man skulle möta den reaktionära offensiven. Denna oenighet kom till uttryck i frågorna om förhållandet till socialdemokratin, om kommunisternas framträdande i fackföreningarna, egna partidemonstrationer 1 maj eller deltagande i dem som FCO och de socialdemokratiska arbetarkommunerna organiserade o.s.v. men bottnade i misstro till den av kongresserna fastslagna huvudlinjen, i sekterism och doktrinära uppfattningar.

Kommunistisk självkritik

På ett CK-plenum hösten 1948 förklarade Sven Linderot att valnederlaget inte varit oundvikligt, utan att huvudansvaret för nederlaget måste läggas på partiet självt och främst på dess ledning. Även om det utvecklats till ett massparti (som på 14:e kongressen samma år redovisat 48.000 medlemmar), med en fackligt aktiv kader som spelat en ledande roll i lönerörelser och andra massaktioner, hade den reformistiska ledningen inom socialdemokratien och fackföreningsrörelsen fortfarande ett avgörande grepp över de arbetande folkmassorna. Från denna utgångspunkt konstaterade han:

Om vi är överens om att vi icke är något parti för minoritetskupper, om vi är överens om att den socialistiska kampen i vårt land icke kan föras till seger förrän folkmajoriteten stödjer en socialistisk politik, då är det väl också klart att vi icke kan segra i kampen mot en majoritet av socialdemokratiska arbetare, utan endast med dessa massor. Slutsatsen är given: Det är fortfarande en av partiets främsta uppgifter att vinna de socialdemokratiska massorna för den socialistiska kampen, att frigöra dem från den reformistiska ledningens inflytande.

Detta kan icke ske med enbart propaganda och upplysning, utan aktioner för massornas dagskrav är nödvändiga för att bygga enheten underifrån. Besluten om stöd åt Efterkrigsprogrammet och utformandet av Demokratins handlingsprogram på 12:e, respektive 13:e kongressen samt 14:e kongressens bekräftande av denna linje följde den grundläggande strategiska tanken att samla så breda skikt som möjligt i kamp mot storfinans och reaktion, i syfte att skapa ett demokratiskt styre.

Att denna huvudlinje av många i partiet blott godkänts med läpparna, inte med helhjärtad övertygelse, framgick på ett oroande sätt då "demokratins gemenskap" startade sin stora kampanj mot partiet och även många ledande kamrater mottog den med glädje: "Nu äntligen får vi föra en hårdare kamp mot socialdemokratien". Linderot invände:

Såvitt jag förstår är den "hårdaste" kampen den, som ger den bästa effekten i fråga om lösandet av partiets revolutionära uppgifter, den kamp som effektivast försvagar reformismens inflytande bland massorna, även om den förs i mjuka former och med hövligt språk, under det att en kamp i hårda former som isolerar oss från de socialdemokratiska massorna icke kan anses vara till fördel. Ett faktum är ju att vi vann obestridliga framgångar med vår taktik på Efterkrigsprogrammets grundval under det att det senaste årets s.k. hårdare kamp medfört framgång för socialdemokratien och nederlag för vårt parti.

I sin självkritik på partiledningens vägnar konstaterade Linderot att alla de kommunistiska riksdagsmotionerna i anslutning till Efterkrigsprogrammet gav många intrycket att SKP inte genomförde en självständig politik utan endast framträdde som "pådrivare" på den socialdemokratiska regeringen. Deklarationerna att SKP inte längre var ett oppositionsparti verkade i samma riktning. Vidare uppammades opportunistiska föreställningar om partiets politik därför att "partiledningen försummat att klargöra den begränsade och villkorliga betydelsen av 'den fredliga' och 'den svenska' vägen till socialismen" — framför allt det oupplösliga internationella sambandet mellan kampen för revolutionen i vårt land och i andra länder.

Partiet hade i detta val blivit slaget på frågan om demokratin. Linderot anmärkte att frågan om "diktaturstater", "diktaturparti", "vårdsparti" och "kuppparti" samt en ytterst grumlig uppfattning om "demokrati", inför vilken partiet varit otillräckligt ideologiskt rustad, hade spelat en stor roll bland väljarna:

Här föreligger en så uppenbar brist i partiets ideologiska kamp att den icke behöver bevisas med exempel. Det räcker med att påtala densamma. I omedelbart sammanhang därmed står frågan om att upplysa massorna om socialismen. Begreppet socialism har komprometterats

av socialdemokratin och det råder bland de socialdemokratiska arbetarna ganska vidunderliga föreställningar om socialism såsom samhällssystem och idé. Även den borgerliga propagandan mot statstvång, reglering, statsslaveri och dylikt verkar förvillande bland arbetarna i detta hänseende. Det måste därför bli en huvuduppgift att radikalt förbättra verksamheten på den ideologiska fronten.

Även brister i partiets organisatoriska verksamhet, som förklarade att partilinjen inte förts ut bland massorna och konkretiserats, påtalades. I detta sammanhang anför vi de kriterier för ett kommunistiskt parti som ”ett parti av ny typ”, till skillnad från alla andra partier, vilka Linderot här sammanfattade:

1. Partiet har en för dess medlemmar gemensam vetenskaplig världsåskådning — den dialektiska materialismen.
2. Partiet har en bestämd historisk uppgift, en revolutionär målsättning; genomförande av den kommunistiska samhällsömdaningen.
3. Den grundläggande organisatoriska principen i kommunistiska partiet är den demokratiska centralismen.
4. Därav följer att i partiet bland annat måste råda a) partidisciplin, b) arbetsplikt.
5. Partiet står principiellt på den proletära internationalismens plattform.

De sista insatserna

Vid det andra världskrigets slut hade Sven Linderot indragits i en allt intensivare och alltmer maktpåliggande aktivitet. Som kommunistisk ledamot av första kammaren mottog han otaliga hänvändelser och förslag från nödställda eller uppslagsrika människor vilka skulle besvaras vid sidan av den parlamentariska verksamheten. Antifascistiska flyktingar som förfördelats av de svenska myndigheterna begärde praktisk hjälp. Samarbetet med broderpartierna, främst i de nordiska länderna, förutsatte talrika gemensamma överläggningar. Som talare måste han räkna till inte bara i stora radiodebatter, senare i TV, som det nu starkt uppmärksammade partiets auktoritative talesman, utan efterfrågades även för högtidliga sammankomster utomlands och givetvis till det egna partiets möten. SKP:s ordförande tjänstgjorde som dess främste propagandist i den offentliga debatten och pressades på intervjuer och uttalanden från alla håll. Frågan om partipressen, dess finansiering, spridning och redigering krävde ständig uppmärksamhet. Efter antagandet av SKP:s grundsatser 1944 fördes en nästan oavbruten programdiskussion, kring de av senare kongresser antagna dokumenten, i vilken han spelade en ledande roll. 1943 hade Sven Linderot för övrigt med sin bok ”Bondefrågan i Sverige” gjort det första och enda försöket efter Fabian Månssons mera utopiska program att analysera förutsättningarna för samverkan mellan arbetare och bönder i vårt land, som ett bidrag till samma programdebatt. Därtill kom en seg och upprivande intern diskussion med sekteristerna i partiledningen som varade praktiskt taget i ett årtionde, tills Set Persson 1953 slutligen befann sig helt isolerad och valde att lämna 16:e kongressen och partiet. Allt detta innebar en personlig kraftförbrukning som tärde på Sven Linderots förut undergrävd hälsa. Under 40-talet måste han allt oftare lägga in sig på sjukhus och vila ut på konvalescenthem eller sitt sommarställe på Malmön i Bohuslän. Men även efter allvarliga tillbud och temporära depressioner förvånade han familjen och kamraterna med den vitalitet, den humor och det kamphumor som han vid återkomsten förmådde utveckla.

Vid en interparlamentarisk sammankomst i Kairo i april 1947 ådrog han sig en svår dysenteri, som övergick i en dold, kronisk form. I juni måste han in en tid på St Erik i Stockholm för hjärtbesvär. Under en genomresa i Moskva, på väg till en bulgarisk partikongress i december samma år, fördes han medvetlös till sjukhus och opererades för en allvarlig bukhinneinflammation, från vilken han blott långsamt återhämtade sig. Sommaren 1949 återkom en

mycket svår bronkit. Vid det laget kände Sven Linderot att han trots all viljestyrka inte längre kunde behålla ansvaret för de ledande funktionerna i partiet. I början av augusti 1949 avsade han sig det mandat i första kammaren som han innehaft sedan 1938 och den 21 i samma månad bad han i ett brev till AU att centralkommittén skulle tillförordna en ny ordförande. Hilding Hagberg utsågs av CK på dess plenum 14-15 oktober och valdes som ny ordförande för partiet på 15:e kongressen i mars 1951. Linderot stödde i fortsättningen lojalt sin yngre kamrat från Norrbottensåren med sin personliga auktoritet, ledde en tid propaganda-avdelningen och återkom flera gånger med till synes friska krafter för att hävda och utveckla partiets linje, sådan han sammanfattat den på 15:e kongressen. Detta tal återges i vårt urval under rubriken ”Vägen till massorna — vägen till socialismen”, som också anger inriktningen för hela hans politiska gärning.

Under det kalla krigets höjdpunkt, när den svenska monopolkapitalismen och även den socialdemokratiska regeringen helt underordnat sig Marshallplanen, Trumandoktrinen och den amerikanska imperialismens ”ledning av världen”, anställde Linderot bl.a. några principiella betraktelser i den nationella frågan. Dessa inledande kommentarer till Fritjof Lagers arbete ”Arbetarklassen och nationen” belyser från en annan sida den väg som trampats upp. (”Frågan om nationen”).

Sven Linderots redan i ungdomen mörka ögonskuggor blev under hans senare år djupare, den gängliga gestalten urgröptes och ryggen blev kutigare, men alltjämt kunde han i talarstolen veva med armarna, låta basen mullra ut över salen och tala på det enkla, märgfulla språk som alla förstod. På partiets 17:e kongress år 1955, då han för tusende gången inskräppte den fackliga aktionsenhetens betydelse, formligen lyfte han upp åhörarna, när han med uttrycksfulla åtbörder förtydligade följande drastiska liknelse:

Jag tror att det var gamle Voltaire som sa att det blir ingen ordning här i samhället förrän vi hängt den sista kungen i den sista prästens tarmar — dom var inte så humana på den tiden. Vi skulle nog också vilja säga några ord om både tronen och altaret men nu tänker jag i alla fall på det som är huvudsaken i den gamla treklängen, nämligen penningpåsen.

Och då kan vi ju säga att de som sitter här i salen, inte alla men många, kommer att vara med och bildligt talat lyfta den sista monopolkapitalisten eller den sista kapitalisten på sina händer, fira honom som den sista kvarlevande, kasta upp honom i luften och låta honom falla ned och slå ihjäl sig själv.

De som var med glömmer aldrig det jubel som då strömmade emot den gamle ”Sven Lasse”, som nästan återuppstått på denna hans sista kongress. Ändå hade han nyss genomgått en lunginflammation och framträdde med feber i kroppen. Han orkade ännu med att representera partiledningen på två distriktskonferenser och tala på ett stort möte i Örebro. Men tuberkulosen från glasblåsartiden kom igen, ett svårt njurlidande stötte till och alla hans krämpor kulminerade i en hjärnblödning. Sven Linde-rot avled den 7 april 1956, vid 66 års ålder. Helt naturligt tjänstgjorde dåvarande ordföranden för hans gamla fackförening, för Stockholms grovisar, som officiant vid jordfästningen den 22 april, och lika naturligt föll Moa Martinsons ord: ”Han var en god människa”.

”I mitt tycke var han nästan för mänsklig för att vara politiker”, sade hon också, och något ligger det även i de orden. Men en kommunistisk partiledare är sällan en vanlig politiker, och Sven Linderot kunde inte skilja mellan mänskligt och politiskt engagemang.

Strategin och taktiken

Sven Linderot var en allsidig marxist, som kunde debattera världsåskådningsfrågor med kväkare och andra kristna (i Eriksdalshallen 13 maj 1947), tala om konst och litteratur med vännerna Albin Amelin, Martin Andersen-Nexö och Josef Kjellgren, analysera Wigforss' teorier och diskutera komplicerade ekonomiska problem med signaturen Lancet, d.v.s.

Vänsterpartiet kommunisternas nuvarande ordförande C. H. Hermansson, och som ofta återvände till Marx' och Lenins skrifter för att förvissa sig om den rätta vägen. Därmed är också sagt att han i hög grad var handlingens, initiativens och aktionernas man, en praktiker i bästa bemärkelse. De lärdomar som i den fortsatta kampen för socialismen kan inhämtas ur hans politiska praxis, liksom ur hans tal och skrifter, gäller främst teorin om strategin och taktiken. Den utreds och exemplifieras i ett förut opublicerat manuskript, ett inlägg i politiska byrån den 27 maj 1943, då taktiken vid 1 maj-demonstrationerna diskuterades och Linderot för att ställa frågan rätt rullade upp hela strategin och taktiken i kampen mot fascismen och reaktionen i det egna landet och belyste hur olika moment måste förestava skilda taktiska paroller.

I ett av Linderots sista manuskript, i vilket han kommenterat handboken "Politik och organisation", som partiets organisationsavdelning utgav 1954, tar han upp dess definitioner av sekterismen respektive opportunisten. Eftersom dessa företeelser, arbetarrörelsens ovälkomna medlöpare från början, innebär ständigt återkommande faror ingår även detta avsnitt i urvalet. Linderots resonemang i dessa frågor utgör en integrerande del av den revolutionära masslinje som vi velat belysa i denna teckning av hans insatser.

Slutligen riktar vi uppmärksamheten på en artikel i partiets dåvarande teoretiska tidskrift, Vår Tid, som också utgör en summering, år 1952, av SKP:s insatser och resultat. Här framhåller Linderot att den taktiska huvuduppgiften för Sveriges kommunistiska parti har varit en och samma under hela dess historia, från 1917 till och med 1950-talet: att isolera de socialdemokratiska ledarna från massorna och skapa marxistisk hegemoni inom arbetarrörelsen. Sven Linderots gärning lever vidare i det kommunistiska parti som han med sina kamrater byggt upp och i den politiska huvudlinje som detta parti fortsätter, men den taktiska huvuduppgiften är alltså olöst. Där har vi det främsta budet i hans politiska testamente. Hur betydelsefulla det kommunistiska partiets insatser än må ha varit och är för den svenska arbetarklassen, och vilka offer som än bringats eller kommer att krävas i kampen, kan partiets strävanden under mer än ett halvt århundrade få sin fulla historiska betydelse först när marxistisk hegemoni skapats inom den svenska arbetarrörelsen, som en förutsättning för arbetarklassens maktövertagande och ett socialistiskt Sverige. Strategin och taktiken är dock dialektiskt förbundna med varandra. Det vill säga att den anvisade taktiska huvuduppgiften, att isolera de socialdemokratiska ledarna från massorna och skapa en marxistisk hegemoni, inte heller kan lösas på något annat sätt än under och genom kampen för det strategiska målet, för att bryta monopolkapitalismens makt.

Ett ingående studium av partiets tidigare erfarenheter under denna oavslutade strävan, såsom de återspeglas i Linderots tal och artiklar — ett studium som bör vara kritiskt och samtidigt ge akt på förhållandena då och nu — är en nyttig och nödvändig förberedelse även för nuvarande generation av svenska kommunister.

Stockholm, i april 1972.

Lästips

[Texter av Sven Linderot](#)

SKP:s historia (under Linderots aktiva tid):

[Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling.](#)

[Lik i garderoben?](#) En rapport om SKP/VPKs internationella förbindelser (från 1996)

Yvonne Hirdman, [Sveriges Kommunistiska Parti och 2:a världskrigets första år](#) och [Sveriges Kommunistiska Parti och 2:a världskriget 1941-45](#)

[Om Efterkrigsprogrammet: Skördetiden som försvann.](#) 1944 antog SAP ett radikalt

handlingsprogram som även SKP antog som sitt.

Tidsdokument:

[Politisk Sillén-cirkus](#) av Evald Höglund (1934) och [Partiet som dömt sig självt](#) (1935) – SKP-kritik från ”kilbomare”.

[SKP och arbetsplatserna 1929-35](#). Artiklar ur *Kommunistisk Tidskrift*, SKP:s teoretiska tidskrift.

[Processen mot POUM - Artiklar ur Ny Dag \(SKP:s dagstidning\)](#). Sammanställning av Ny Dags rapportering om rättegång mot organisationen POUM under spanska inbördeskriget.

[Processen mot POUM - Artiklar ur Folkets Dagblad och Arbetaren](#). Samma händelser som de sågs av Socialistiska Partiet och syndikalisterna.

[Kommunisterna och Andra världskriget 1939-40](#). Artiklar, tal och dokument publicerade av det svenska kommunistpartiet (främst från dagstidningen *Ny Dag*).

Knut Tell, [Fakta om metallstrejken](#). Broschyr om metallstrejken 1945. Förf var SKP:s facklige sekreterare.

[Metallkonflikten 1945. Kommunisternas uppträdande och ansvar...](#) Den socialdemokratiskt dominerade Metall-ledningens version av strejken.

Per Meurling, [Kommunismen i Sverige](#). F d ledande kommunistisk intellektuell gör upp med sitt gamla parti (1950).